

Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Mimarlıkta Temsiliyetin Atatürk Kültür Merkezi Üzerinden Değerlendirilmesi

Evaluation of Representation in Architecture in the Centenary of the Republic through the Atatürk Cultural Center

Fernaz Öncel¹

öz

Mimaride temsil nesnesi olan kutsallıklar zamanla değişip, dönüşmektedir. Bu süreçte korumanın rolü değişimin kontrol altında tutulmasıdır. Zamanla ihtiyaçlar ve dönemsel siyasi hareketler doğrultusunda değişen Taksim meydanının önemli kırılma noktalarından biri 20. yüzyılda yaşanmıştır. Bu dönem Cumhuriyet ilan edilmiştir ve tüm dünyada yaygınlaşan modernizm akımı Türkiye'de etkisini göstermiştir. Bu kırılmanın temsili olan Atatürk Kültür Merkezi² (1977-İstanbul) modernist hareketin etkileriyle yapılan Cumhuriyet Döneminin simge yapısı olarak kent belleğinde önemli bir yere sahiptir. AKM Türkiye'deki önemli değişimlerine şahit olmuştur ve bunların bir nesnesi haline gelmiştir. Bu çalışma kapsamında yeni AKM'nin temsiliyet sorunu, özgünlüğü gibi konular koruma bağlamında ele alınıp, gelecekteki yerine dair sorgulamaların yapılması amaçlanmıştır. Taksim meydanı ve yeni AKM'nin sınırlı ve kontrollü yeni halinin birbirini destekleme durumu ve AKM'nin yıkılıp yeniden yapımının, benzer örneklerle karşılaştırılarak tartışılması amaçlanmıştır. Yeni bir ulusun inşası ile doğan AKM'nin Cumhuriyetin yüzüncü yılındaki temsiliyeti ve yüz sonraki temsiliyetine dair sorgulamalar, yapının gelecekteki yeri için önemlidir. Bu çalışma kapsamında, temsiliyet ve koruma kavramları AKM bağlamında sorgulanmıştır. Kamusal alan ve kültür yapısı ilişkisi AKM ve Taksim Meydanı üzerinden ele alınmıştır. AKM'nin koruma değerleri ortaya çıkarılmıştır. AKM'nin dünü, bugünü ve geleceği arasında bir bağ kurularak yapı ele alınmıştır. Dünyadaki benzer süreçleri geçiren, benzer örnekler ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara dair değerlendirmeler sonuç bölümünde açıklanmıştır. Yerinde gözlem ve kullanıcı deneyimi ile alanın işlevsel ve fiziksel durumu gözlemlenmiştir. Literatür araştırması sonucu elde edilen bulgular AKM'nin dünü, bugünü ve yarını bağlamında, Taksim Meydanı ile ele alınmıştır. Kavramsal sorgulamaların fiziksel karşılıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dünyadaki benzer uygulamalar kategorilendirilerek karşılaştırılmıştır. Ancak yeni ve eski Atatürk Kültür Merkezi'nin arasında geçmişe, günümüze ve geleceğe dair bir diyalog kurulabilirse, yapının yaşatılmasının ve gelecek nesillere aktarılmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari Temsiliyet, Yenileme, Atatürk Kültür Merkezi, Yıkarak Yapma

ABSTRACT

The sacred things that are the objects of representation in architecture change and transform over time. The role of conservation in this process is to keep change under control. One of the important turning points of Taksim Square, which changed over time in line with needs and periodic political movements, occurred in the 20th century. During this period, the Republic was declared and the modernism movement, which became widespread all over the world, had its effect in Turkey. Atatürk Cultural Center³ (1977-Istanbul), which represents this rupture, has an important place in the city's memory as the symbol of the Republican Era, built under the influence of the modernist movement. AKM has witnessed important changes in Turkey and has become an object of them. Within the scope of this study, issues such

¹ Fernaz Öncel: İstanbul Ticaret Üniversitesi Küçükalyı Kampüsü Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İnönü Cad. No: 4 Küçükalyı 34840 İstanbul, foncel@ticaret.edu.tr / fernazoncel@gmail.com, 0000-0001-7394-9485.

² Bu çalışmaya konu olan İstanbul "Atatürk Kültür Merkezi", yazı içeriğinde AKM olarak kısaltılarak da isimlendirilmiştir.

³ İstanbul "Atatürk Cultural Center", which is the subject of this study, is also abbreviated as AKM in the text.

as the representation problem and originality of the new AKM are discussed in the context of conservation, and it is aimed to make inquiries about its future place. It is aimed to discuss the mutual support of the limited and controlled new version of Taksim Square and the new AKM and the demolition and reconstruction of the AKM by comparing them with similar examples. Questions about AKM's representation in the centennial of the Republic and its representation in the future are important for the future place of the building. Within the scope of this study, the concepts of representation and protection are questioned in the context of AKM. The relationship between public space and cultural structure is discussed through AKM and Taksim Square. The conservation values of AKM have been revealed. The structure was discussed by establishing a link between the past, present and future of AKM. Comparisons have been made with similar examples in the world that have gone through similar processes. Evaluations of these studies are explained in the results section. The functional and physical condition of the area was observed through on-site observation and user experience. The findings obtained as a result of the literature research were discussed in the context of AKM's past, present and future, and Taksim Square. An attempt has been made to reveal the physical equivalents of conceptual inquiries. Similar applications around the world are categorized and compared. However, if a dialogue can be established between the new and old Atatürk Cultural Center about the past, present and future, it is thought that it will be possible to keep the building alive and pass it on to future generations.

Keywords: Architectural Representation, Renovation, Atatürk Cultural Center, Reconstruction by Demolition

GİRİŞ:

Türkiye 20.yy. başında iki büyük değişim yaşamıştır. Türkiye’de Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde, tüm dünyada modernizm üslubuyla yapılan tasarımların etkisi Türkiye’de yerini almaya başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye için çağdaş mimari üslup arama çabaları ortaya çıkmıştır. Bu dönem yapıları modernizm ve/veya Cumhuriyet Dönemi yapısı olarak nitelendirilmektedir. Atatürk Kültür Merkezi⁴ gibi Cumhuriyet Dönemi yapıları; simge değeri, toplumsal hafıza değeri gibi somut olmayan ve somut koruma değerleri taşımaktadır.

Atatürk Kültür Merkezi, yeni kurulan Cumhuriyet Döneminde modern ulus devlet kurma çabaları ile tüm dünyada yeni bir hareket olan modernizmin etkisiyle, cumhuriyetin temsil nesnesi olarak yapılmıştır. AKM ilk yapım aşamasından günümüze gelene kadar, Türkiye’deki önemli dönemlere, değişim ve dönüşümlere şahit olmuştur. AKM bulunduğu konum, koruma değerleri ve temsil ettiği değerler bakımından geçmiş, günümüz ve gelecek bağlamında Türkiye’nin hafızası için önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışma kapsamında mevcudun yıkılıp, yerine yeniden yapıma durumunun; mimarlıkta temsiliyet ve koruma bağlamında ele alınması amaçlanmıştır. AKM için verilen kararların ve uygulamaların dünyadaki benzer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yeni bir ulusun inşası ile doğan AKM’nin Cumhuriyetin yüzüncü yılındaki temsiliyeti ve ayrıca bundan yüz sonraki temsiliyetine dair sorgulamaların, günümüzün çok tartışmalı kavramı yıkararak yapma kavramı üzerinden ele alınmasının gelecekteki yeri için önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında AKM’nin oluşum ve gelişim sürecine dair kavramsal ve fiziksel incelemeler koruma bağlamında incelenmiştir. Temsiliyet ve koruma kavramları AKM bağlamında sorgulanmıştır. Yıkılıp yeniden yapılan, yeni AKM’nin yeni Türkiye’nin⁵ bir temsili olup olmadığı durumunun korumaya etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Kamusal yapı ve kültür yapısı ilişkisi, AKM ve Taksim Meydanı üzerinden ele alınmıştır. AKM’nin koruma değerleri ortaya çıkarılmıştır. AKM’nin dünü, bugünü ve geleceği başlıkları ile bunların arasında bir bağ kurularak konu ele alınmıştır. Daha sonra AKM, dünyadaki benzer dönemlerde yapılan ve yenilenen kültür yapıları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Tüm bu çalışmalara dair değerlendirmeler sonuç bölümünde belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında, farklı amaçlarla, farklı zamanlarda yerinde gözlem ve kullanıcı deneyimi ile alanın işlevsel ve fiziksel durumu kullanılabilirliği gözlemlenmiş ve karşılaştırılmıştır. Literatür araştırması yapılmıştır. Literatür araştırması sonucu elde edilen bulgular özellikle AKM’nin dünü, bugünü ve yarını bağlamında, Taksim Meydanı ile ele alınmıştır. Kavramsal sorgulamaların fiziksel

⁴ Bu çalışmaya konu olan İstanbul “Atatürk Kültür Merkezi”, yazı içeriğinde AKM olarak kısaltılarak da isimlendirilmiştir.

⁵ Yeni Türkiye ifadesi ilk Fuller’in kitabında yer almaktadır (Yağan, 2018, sf.124).

karşılıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yeniden yapımın koruma pratiğine etkileri, dünyadaki benzer örneklerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Atatürk Kültür Merkezi'nin geleceğine dair bir değeri olup, olmayacağı ancak zamanla ortaya çıkacaktır. Yıkılan eski AKM'ye dair mevcut olan yazılı ve çizili veriler günümüze ulaşmıştır. Yeni AKM'nin ismi, konumu, işlevi, esinlenen temel mimari öğeleri gibi unsurları vasıtasıyla, eski AKM'nin toplumsal bellekten silinmemesi ve hafızasının korunması mümkündür. Yeni ve eski Atatürk Kültür Merkezi'nin arasında geçmişe, günümüze ve geleceğe dair bir diyalog kurulabilirse, yapının yaşatılmasının ve gelecek nesillere aktarılmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir.

1. Mimarlıkta Temsiliyetin Atatürk Kültür Merkezi Üzerinden Okunması

Mimarlık bir temsil aracı olarak kullanılan güçlü bir nesne olmuştur. Temsilin konusu, amacı, öznesi, aktörleri ve zamanı gibi verilere göre temsiliyet farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. İfade şekli, dil gibi unsurlar da temsiliyetin bir parçası olarak mimari mekânda görsel ve/veya sözel olarak yerini almıştır. Mimari mekân; temsil edilecek “şey” in konusu, aracı ve yeri olarak kullanılmıştır. Bu üç unsurun sadece birinin, ikisinin veya üçünün kullanıldığı durumlar temsil edilecek “şey” e göre şekil almıştır.

Bir ulus inşası ve bunun sürdürülebilirliği; öncelikle bir ideoloji ve o ideolojiyi destekleyen çeşitli temsiliyetler ve söylemler ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bir ulusu ortak bir dünya görüşünde bütünleştiren, ideolojinin amacına yönelik temsiliyetlerin, söylemelerin gücüdür. En önemli unsur bu söylemlerin dayatmadan, dolaylı bir şekilde toplumun bilinç altına verilerek, olağan hissettirilmesidir (Yağan, 2018).

Belirli bir ideoloji ile yaratılmak istenilen toplumun yaşam, düşünce, inanç gibi aslında kişisel olarak değişken olabilecek özelliklerinin kontrol altına alınmaya ve yönetilmeye çalışılmasında; mimarlık önemli bir temsil nesnesi olarak kullanılmıştır (Robinson, 1990). Her bir yeni temsiliyetle, temsil nesnesi olan mekanlar yeniden üretilmiştir (Batuman, 2014). Mimarlıkta özellikle kültür yapıları, temsiliyetin güçlü, görünür bir aracı olarak kullanılmıştır (Yağan, 2018). AKM yapıldığı dönem, üslubu, taşıdığı değerler gibi nedenlerden dolayı bu örnekler arasında yer almıştır.

Türkiye'de de modern ulus inşasının temelinde sorunlar ve çelişkiler olmuştur. O dönemde hem geçmiş reddedilmiştir hem de referans olarak alınan batının değerleri reddedilerek milliyetçi ve her koşulda eşit bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır. Fakat bu yoktan var etme durumunun bir yanılgı olduğu ve bunun yarattığı sorunlar olduğu düşünülmektedir (Bozdoğan, 2015; Tanju, 2012). Ayrıca geçmişin sahiplenmek konusunda sadece belirli dönemlerin ve belirli dönemin aktörlerinin sahiplenilmesi de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Tanyeli, 2016). Bu sorun koruma konusunda da karşımıza çıkmaktadır.

Tarihe baktığımızda birçok güçlü ideoloji değişip, dönüşmüştür. Bir ideoloji ve o ideolojiyi destekleyen ve/veya karşı çıkan söylemler, temsiliyetler ne kadar katı olursa başlangıçta o kadar güçlü olmuştur. İdeolojinin ana nesnesi temsiliyet ve söylemeler sonradan üretilmiştir. Bunlar kişiden-kışıye, kuşaktan-kuşağa aktararak, katılarak var olmuştur. Tüm ideolojiler gibi modernizm de, özellikle o katılık yanılmasından dolayı zamanla dönüşüp, değişmiştir.

Berman modernizm'i, Karl Marx'ın Komünist Manifesto'da belirttiği anlamda “katı olan her şey buharlaşır” söylemi ile ele almıştır. Buna göre postmodernizm sürecinin bir kopuş olmadığını, modernizm sürecinin devamı olduğunu belirtmiştir. Berman'a göre mekanların politik gücü vardır. Modernizm bağlamında; katılıp, buharlaşmak, evrenin doğal bir döngüsüdür, geçmişe bir tehdit değildir, geçmişin devamının olağan bir parçasıdır (Berman, 2021, sf.54). Marx'ın, “katı olan her şey buharlaşıp gidiyor, kutsal olan her şey dünyevileşiyor” söylemiyle; mimaride de temsil nesnesi olan

kutsal ve dokunulmaz mitlerin zamanla dönüştüğü düşünülmektedir. Bunların sonucunda, değişim ve dönüşümün; evrenin doğal döngüsünün bir olgusu olduğu yadsınamaz.

Özellikle büyük değişimlerin başlangıcında, mevcut söyleme karşı üretilen yeni bir söylem vardır. Bir söylemden üretilen mit, yeni bir şey/devrim üretmek için politik bir sözdür (Barthes, 1991, s.147; Fiske, 2014, s.78). Mevcut bir mitin gücünü zayıflatmak, mevcut mitin ana yapı taşlarını değiştirmek, yeni amaca uygun farklı şekilde yorumlamak veya başka zayıf bir söylemin güçlendirilmesi gibi yöntemler ile mevcudun değişimi başlamış olur (Licoln, 1992, s.25). Eğer karşı üretilen söylemler mevcut söylemden güçlü olmazsa, mevcudu daha da güçlendirebilir ve bu güç de bir değişim içerir.

Tüm bu kavramsal çalışmalardan anlaşılacağı üzere; bir ulus inşa etmek, güçlendirmek, değiştirmek, yıkmak, yeniden yapmak gibi amaçlar için mimari güçlü bir temsil nesnesi olarak kullanılmaktadır (Batuman, 2014). Atatürk Kültür Merkezi bir ulus inşasını destekleyen erken Cumhuriyet Döneminin önemli temsil nesnelerinden olmuştur. İlk olarak İstanbul'da açılan Atatürk Kültür Merkezi'nden sonra farklı şehirlerde, aynı isimle tasarlanan kültür merkezleri açılmıştır (Yağan, 2018). Bu isim ile dönemin ideolojisi ve temsiliyeti güçlendirilmeye çalışılmıştır. Fakat diğer yandan farklı düşüncelerin de ilk hedeflerinden biri olma tehdidi ile karşı karşıya bırakılmıştır (Tanyeli, 2016).

AKM, yeni kurulan Cumhuriyet Döneminde modern ulus devlet kurma çabaları ile tüm dünyada yeni bir hareket olan modernizmin etkisiyle yapılmıştır. Bundan dolayı cumhuriyetin bir temsil nesnesi haline gelmiştir (Bozdoğan, 2015).

Kavramsal sorgulamalar neticesinde; Atatürk Kültür Merkezi'nin yapılışından, yıkılışına ve yeniden yapılışına tüm süreçlerde bir temsil nesnesi olarak yeniden üretildiği (Batuman, 2014) ve üretilmeye devam edeceği anlaşılmaktadır. AKM tarih boyunca bulunduğu konumda çeşitli gösteriler, etkinlikler, protestoların bir aracı ve temsil nesnesi olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, AKM için her devrin temsil nesnesi denilebilmesi de mümkündür. Çağımızın Yeni Türkiye'sinin (Fuller, 2008) bir temsil nesnesi olarak da karşımıza AKM çıkmaktadır. 2013 yılı Gezi Parkı olaylarından itibaren yaşanan sürecin, yıkım ve yeniden yapım kararının, dönemin bir ideolojik hareketi⁶ olduğu belirtilmektedir (Şoher, 2007; Tanyeli, 2016).

İdeolojilere dair sorunlar AKM'yi de etkilemiştir. AKM; yıkılıp aynı yerine, aynı isim ve işlev ile farklı bir yorumla yeniden yapılmıştır. Bu durum yapının korumadaki yerine dair birçok soruna neden olmuştur.

2. Korumada Yıkarak Yapmak Sorunu Üzerine: Atatürk Kültür Merkezi

Koruma konusu, geçmişten günümüze farklı yaklaşımlar ile geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yapılar/alanlar somut, somut olmayan tüm koruma değerleriyle ve hikayeleri ile korunmalıdır. Bu kapsamda özellikle koruma kapsamında yıkıp yeniden yapmaya dair sorunların tartışılması amaçlanmıştır.

Koruma uygulamaları, tüm dünyada uluslararası koruma prensiplerine göre yürütülmektedir. Temel koruma prensiplerinden, en az müdahale ile en iyi koruma yaklaşımına göre, yıkmak yerine onarım tercih edilmelidir (Ahunbay, 2004; Tanyeli, 2016). Koruma geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bir köprü vazifesi görmelidir. Ancak bu şekilde kültür birikiminin izlerinin gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılması mümkündür. İlk olarak neyi, niçin, ne kadar korumalıyız, korumalı mıyız sorgulamalarıyla koruma konusuna yaklaşılmalıdır.

⁶ Bölüm 5.2.1.'de AKM'nin yıkım sürecinde detaylı olarak incelenmiştir.

Koruma adı altında yapılan, restorasyon/esaslı onarım başlığı altında yer alan, yeniden yapım, yenileme, yeniden işlevlendirme ve çağdaş ek kavramları (Ahunbay, 2004) günümüzde en çok tartışılan kavramlardır.

Tanju restorasyonu “dünyevileşme ile aşkınlık” arasında sıkışan bir temsiliyet olgusu olarak ele alır (Tanju, 2010). Bu yaklaşıma göre, korumanın en büyük sorunlarından birisi, korumanın kutsallaştırması durumudur. Bu durum ulaşılmaz algısı ile korunacak “şey” den bizi uzaklaştırır. Ayrıca bu durum korunacak “şey”in yaşamının sürdürülebilirliğini engellemekte ve yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca korunacak “şeyi”, mevcut kutsalın karşıtlarına karşı da bir tehdit nesnesi haline dönüştürmektedir. Geçmişin ve aktörlerinin bir bütün olarak sahiplenilmemesi, sadece belirli dönemin ve aktörlerin kutsallaştırılması; korumanın sorunlardandır (Tanyeli, 2016). Ancak dünyevileşip, kutsallığı yıkarak ve kusursuzluk, dokunulmazlık gibi yanılığlardan çıkarak korumanın asıl amacına ulaşması mümkün olabilir.

1964 Venedik tüzüğü; önemli bir gelişmenin, tarihî bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmenin olması durumunda, alanların ve yapıların özgün haliyle korunmasını öngörür (Binan, 1999). AKM'nin ilk yıkım kararı alındığında, yapının sahip olduğu koruma değerlerinden dolayı, yıkımın uygun olmadığı belirtilmiştir. Fakat daha sonra durum ve şartlar değişmiştir ve AKM yıkılarak tekrar aslına uygun olmayan bir şekilde yeni bir yapı olarak yapılmıştır⁷. Tescilli bir yapı olan Atatürk Kültür Merkezi için yapılan bu uygulama, koruma kapsamında temel bilimsel yaklaşımlara uygun değildir (Şoher, 2007).

Geçmişte belirli nedenlerle yıkılmış, yok olmuş yapıların yerine aynısının, yeni malzemeler ile yeniden yapılması konusunda rekonstrüksiyon kavramı karşımıza çıkmaktadır (Eres, 2017). Temel bilimsel yaklaşımlarına göre rekonstrüksiyon aslının taklidi olarak nitelendirilmektedir. İkinci dünya savaşında birçok kültür yapısının yok olmasıyla koruma literatüründe yerini almıştır. Eskiye belgeleme, toplum psikolojisini canlandırma ve ulusal kimliğin geri kazandırılması gibi amaçlarla rekonstrüksiyon gündeme gelmiştir. Unesco savaşlara karşı bir duruş olarak, bu dönem yapılan bazı rekonstrüksiyonları⁸ desteklemiştir (Mazlum, D, Eres, Z., 2017). Ayrıca yine Venedik Tüzüğü'nün 3. maddesinde “Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır” ifadesiyle belge değerinin önemi vurgulanmıştır. ICOMOS ve ICCROM uzmanları rekonstrüksiyon konusunda bir tüzük oluşturmak için 2000 yılında Riga’da toplanmışlardır. 1. maddeye göre; “*Kültürel mirasın kopyalanması genellikle geçmişin izlerinin yanlış temsiline yol açar. Her mimari eser yaratıldığı zamanı yansıtmalıdır; çevreye duyarlı, uygun yeni yapılarla çevresel bütünlük korunabilir*” diyerek geçmişin taklidinin yapılmaması ve özgünün korunması gerektiği vurgulanmıştır. Bu tüzüğün 2. Maddesinde ise; “*Özel durumlarda, doğal nedenler veya insanların neden olduğu felaketler gibi sıra dışı koşullarda yitirilen, yöre tarihi ve kültürleri için üstün sanatsal, simgesel veya çevresel (kentsel veya kırsal) önem ve anlam taşıyan kültür mirasının yeniden yapımının kabul edilebileceği*” belirtilmiştir. Fakat bu konuda mutlaka detaylı bilgi, belgeler ve yapıya dair ölçülü çizimler olması gerektiği belirtilmiştir (Ahunbay, 2017). Bu bağlamda rekonstrüksiyonun geçmişin izlerinin yanlış temsiline yol açabileceği vurgulanmıştır.

Ticari ve politik nedenlerle uluslararası tüzüklerde vurgulanan yeniden yapımı kısıtlayıcı maddeler göz önüne alınmamaktadır ve günümüzde rekonstrüksiyonlar artmaktadır (Ahunbay, 2017). Rekonstrüksiyon koruma uygulamaları içinde, özellikle özgünlük mevzusu bağlamında olumsuz olarak değerlendirilir ve değersiz bir taklit olarak algılanmaktadır (Mazlum, 2014). Tüm bu söylemler ve tüzükler ışığında, kime göre, neye göre sorgulamaları ile ele aldığımızda rekonstrüksiyon bir paradoks olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin tamamen yok olmuş bir yapı için; tüm öğeleri aynen yeniden

⁷ İleriki bölümde konu detaylı olarak incelenmiştir.

⁸ 1980 yılında Varşova'nın yeniden yapımı (Mazlum, D, Eres, Z., 2017).

üretmek yapma, eskinin tüm öğelerini kullanarak yeniden yapma; özgün bazı öğeleri koruyup, yeni yapıya entegre etme ve tüm bu yaklaşımlara ilave olarak “çağdaş ek” yapma konuları günümüz uygulamalarında da gördüğümüz üzere çoğaltılabilmektedir.

Yeniden yapım veya yıkıp, yeniden yapma yaygınlaştırılmaya başlayınca bazı sorgulamalar ortaya çıkmıştır. Bunlar yıkıp yeniden yapma; bir koruma modeli mi, değersiz bir taklit mi, özgün mü, tarihi değeri var mıdır gibi sorgulamaları içermektedir. Ayrıca bu sorgulamalar, AKM’de olduğu gibi yıkılıp yerine ne ve nasıl bir tasarım yapıldığına göre de yeni sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Tanju’ya göre, hafıza bireyseldir. Bu nedenle toplumsal bellek/hafıza kavramı ortak bir olgu olamaz, sadece bir an ve bir mekânda sonradan üretilmiştir. Bundan dolayı toplum yerine çokluk kavramı daha uygun olabilir (Tanju, 2012). Yıkıp yeniden yapma mevzunda; sadece fiziksel bir yıkım ve yeniden yapım olmuyor, bir kolektif bellek yıkımı ve yeniden yapımı da söz konusu olabiliyor. Bilinçli veya bilinçsiz yeni bir kimlik oluşturma çabası ortaya çıkarıyor (Tanyeli, 2016). AKM’nin yıkılıp yeniden yapılması konusunda, sadece fiziksel bir yıkımın olmadığı, kolektif bir bellek yıkımı ile yeni bir kimliğin oluşturulmaya çalışıldığı düşünülmektedir (Şoher, 2007).

Tanju mimarlık ve temsiliyet konusunu, Marks’ın “kullanım değer” ve “değişim değeri” kavramları ile ele almıştır. Yapılar zamanla kullanıldıkça kullanım değerlerini belirlerler, ihtiyaç yokken yapılan değişimler, yeni kullanım değeri tanımlamış olur. Her bir yenilik, yeni bir temsiliyet olarak ortaya çıkar. Temsiliyetin tek bir anlam üzerine kurulması bir hayaldir (Tanju, 2012). Temsil nesnesi olan yapılar, koruma bağlamında bir tehdit ile karşı karşıyadır. Bu kapsamda, amacın ideolojiyi mi korumak, yoksa bir kültür varlığını koruyup, gelecek nesillere doğru bir kültür birikimi bırakmak mı olduğu sorunları ortaya çıkmaktadır. AKM için de benzer sorgulamalar yapılmıştır (Şoher, 2007; Tanyeli, 2016). Zaman ve mekân kavramlarının birbirleri ile ilişkisi bu sorgulamalar için yol gösterebilir.

Zaman ve mekân birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Zamanla istek ve ihtiyaçlar değişirken, değişim ve dönüşüm kaçınılmazdır. Hiçbir şey sabit değildir, sürekli bir devinim halindedir (Tanju, 2012). Korumanın buradaki rolü çok önemlidir. Bu nedenle koruma bir an’da dondurmaktır değildir, aynısını yapmak, kötü taklidini yapmak değildir. Koruma değişimin kontrol altına alınmasıdır. Ancak bu değişimler sonucu oluşan eklemlenmeler, eksilmeler ve geçmişin izlerinin bütünüyle, katmanlaşmış bir kültürden bahsedilebilir.

Kentler kendi belleklerinden referans alarak, kendilerini yeniden ürettikçe yaşarlar. Bir kentin tarihinden gelen ve ona ait izler taşıyan değerleri ile zamanın ihtiyaçlarına göre kazandığı nitelikler arasında bir bağ olması gerekmektedir (Rossi, 2006). Ancak bu konuda ayırım gözeterek sadece belirli bir dönemi referans alma durumu karşımıza sorun olarak çıkmaktadır (Tanyeli, 2016). Diğer bir sorun ise, bir kentin/alanın kimliğini oluşturan ve tarihten gelen özellikleri ile içinde bulunan zamanın gereksinimleri, uygun fiziksel ortamlarda kaynaştırılmazsa, o alana dair bir kimlik kaybı oluşmaktadır (Tekeli 2022). Yeni AKM günümüzde geçmişin hikayesini içinde barındıran, değiştirilmiş bir yapı olarak yeniden yapılmıştır. Aynı yerde, aynı işlev ve isimle, eskisinden esinlenilerek, farklı bir şekilde tasarlanması durumunun kimlik kaybına yol açtığı düşünülmektedir.

Değişim ve dönüşüm, kaçınılmaz doğal bir süreç olarak ele alınmalıdır. Tarih boyunca önemli değişim dönemlerinde yapılan ve süreç içerisinde önemli toplumsal olaylara tanık olan yapılar, somut ve somut olmayan tüm değerleri ile ele alınmalıdır. AKM erken Cumhuriyet Dönemi’nin modernizm etkisiyle yapılmıştır ve birçok toplumsal olaya tanıklık etmiştir. AKM gibi yapılar temsiliyetini kutsallaştırılmadan (Tanyeli, 2016), özgünlüğünü ve değerlerini koruyarak, zamanın getirdiği değişimler kabul edilerek ele alınmalıdır.

Geçmişten günümüze Taksim Meydanı ve çevresi değişmiştir. Kullanıcılar, işlevler gibi unsurlar da bu değişimden etkilenmiştir. Eski ve yeni AKM iki farklı dönemde çevreyi değiştiren, etkileyen önemli öğelerden biri olarak alanın tarihsel gelişiminde önemli bir kırılma noktası olmuştur.

3. Kültür Yapısı ve Kamusal Alan ilişkisi Üzerine: Atatürk Kültür Merkezi ve Taksim Meydanı

Meydanlar, kentlerin kimliğini ve karakterini yansıtan önemli simgelerdir. Kentin sosyal ve kültürel yaşamında da önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar burada durur, geçer, kalır, bekler. Bu nedenle meydanlar sürekli kalıcı ve geçici kullanıcıları ile yaşarlar. Zamanla istek ve ihtiyaçlar doğrultusunda meydanlar da değişip, dönüşmüşlerdir (Inceoğlu, 2009).

Taksim meydanı farklı döneme ait pek çok izler barındıran, kültürel katmanı zengin bir meydan olduğundan güçlü bir potansiyele sahiptir. Farklı dönemlerde farklı kullanımlara, kullanıcılara ev sahipliği yapmıştır.

Taksim meydanı ve çevresi; buluşma, kavuşma, aktarma durağı, yemek yeme, kültürel etkinlik, gezme, alışveriş, kutlama, gösteri gibi farklı işlevlerle, farklı kullanıcı kitlelerine hitap etmektedir. Bu etkinlik alanlarına dair mekanların bazıları geçmişten günümüze ulaşmıştır. Bu durum bir yandan meydanın kendisini yaşatırken, diğer yandan da kullanıcıların sosyalleşmesini ve etkileşimini sağlamaktadır. Tüm bunlar Taksim meydanına somut ve somut olmayan değerler kazandırmıştır.

Ayrıca 'Taksim' kelimesi dağıtmak, bölüştürmek, paylaşmak anlamına gelmektedir. Taksim semti adını, 1732-1733 yılları arasında I. Mahmut tarafından yaptırılan Taksim Su Maksemi'nden⁹ almıştır (Hatipoğlu 1994). Daha sonraki yıllarda adıyla müstesna kalmayıp, sadece suyu dağıtıp, toplamamıştır. Aynı zamanda insanları, çeşitli kültürleri, etkinlikleri de o bölgede toplayıp dağıtmaya devam ederek, maksem işlevini sürdürmüştür.

Taksim meydanı ve çevresi günümüze gelene kadar değişmiştir. Zaman ve mekânın ayrılmaz bir bütün olduğu savıyla yola çıkarsak (Tanju, 2012) değişim dönüşüm kaçınılmazdır. Koruma dondurmak, değişimi engellemek veya mevcudu belgelemek değildir. Koruma; neyi, ne kadar, niçin korumalıyız, korumalı mıyız sorgulamaları ile değişimin kontrol altına alınmasıdır. Fakat bu kontrolün sınırları ve gerçekçiliği de önemlidir.

Zamanla istek, ihtiyaçlar ve dönemselsiyasi ekonomik hareketler doğrultusunda değişip, dönüşen Taksim meydanının önemli kırılma noktalarından biri 20. Yüzyıl başından ortalarına kadar olan dönemdir. Bu dönem Cumhuriyet ilan edilmiştir ve tüm dünyada yaygınlaşan modernizm akımı, Türkiye'de de etkisini göstermeye başlamıştır. Bu dönem modernizm etkisiyle yapılan yapılar, Cumhuriyet Dönemi yapısı olarak nitelendirilmiştir. AKM Taksim meydanında, modernist hareketin etkileriyle yapılan (Şoher, 2007), Cumhuriyet Döneminin önemli simge yapısı olarak kent belleğinde önemli bir yer almıştır.

Taksim Meydanı, özellikle erken Cumhuriyet Döneminden itibaren kültürel, sosyolojik, siyasi bakımdan farklı temsiliyetlerin merkezi olmuştur (Tanju, 2012, sf. 80). Özellikle 1960 ve 1970'li yıllarda birçok protesto gösterisi, kutlama ve miting burada yapılmıştır ve alan dönemin siyasi ve politik konularda halkın sesini duyurduğu bir "yer" olmuştur. 2013 yılında Taksim Gezi Parkı olaylarının fiziki ve temsili merkezi olmuştur. Burada mekân; temsilin konusu, aracı ve yeri haline gelmiştir. Bu temsiliyetin diğerlerinden farkı; buradaki eylemin sürekliliği olmuştur. Taksim meydanı kamusal mekân işlevini bir süreliğine, buradaki komünlerin yaşam alanına bırakmıştır. Alanda farklı bir yaşam biçimi oluşmaya başlamıştır (Batuman, 2014). Bu dönemde Taksim Meydanı yayalaştırma

⁹ Yapı, zamanla işlevini kaybetmiş ve günümüzde işlevi değişerek sanat galerisi/müze çevrilmiştir.

çalışması ile beton alanlar artırılmak istenmiştir (Yağan, 2018). AKM de bu protestonun sahnesi haline gelmiştir ve olayların etkisiyle AKM'nin yıkımına dair tartışmalar artmıştır.

Taksim meydanının potansiyeli, güç kimin elindeyse ona göre dönüştürülerek, kullanılmıştır. Tanju'ya göre burası popüler kültüre hitap eden, sermaye odaklı yeni bir temsil yet biçimine dönüştürülmeye başlanmıştır. Taksim'in yeni dönemin, yeni bir gösteri alanı olarak özellikle seçildiği düşünülmektedir (Tanju, 2012).

Taksim meydanının sınırlarından biri AKM, bir tarafı Taksim Su Maksemi ile sınırlanırken, bir tarafı Taksim Gezi Parkına, diğer tarafı İstiklal Caddesine doğru ilerlemektedir. Bu dört aksın odağı olan Taksim meydanının göbeğinde Atatürk Anıtı bulunmaktadır. Taksim meydanında olan tüm gösteriler, protestolar, kutlamalar Atatürk Anıtı etrafında olmuştur. Belirli dönemlerde ritüel olarak yapılan anma, etkinlik, gösteri, protesto gibi faaliyetler, 2013 Taksim Gezi Parkı olayları sonrasında yasaklanmıştır. Özellikle bu gibi etkinliklerin olmaması için alan özel olarak korunmaktadır. Bu durum alanın geçiş alanı olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır. Halkın sesini duyurmak için seçtiği bu alan, günümüzde kontrollü olarak bir geçiş noktası olarak işlemektedir. Çeşitli ulaşım olanaklarının kısıtlanması, bilinen mekanların, etkinliklerin kaldırılması gibi durumlar alanın kullanımını engellemekte ve azaltmaktadır.

AKM ve Taksim Meydanı birbirlerinden beslenerek çalışmıştır (Şekil 1). 2013 Gezi Parkı olayları sonrasında Taksim Meydanındaki kontrollü ve sınırlı kullanımın izleri, yeni AKM'de de okunmaktadır. Kamuya açık bir kültür merkezi olarak tasarlanmasına rağmen Yeni AKM'nin kontrollü ve sınırlı bir şekilde kullanılması durumu işlevi ile tezat fakat çevresini destekler niteliktedir. Ayrıca Taksim Meydanında, yeni AKM için yarışma açılarak yapılan heykel de bu değişimlerin bir sembolü olarak alanda yerini almıştır. Heykel insan üstü ölçekte, Taksim Cumhuriyet Anıtı ile yarışır boyutlarda AKM'nin yanında yerini almıştır. Heykel görsel olarak betonarme demir donatıya hapsedilmiş bir ağaç şeklinde tasarlanmıştır. Bu değişimler, dönemin gücünün bir temsili olarak, Tanju'nun da bahsettiği, Taksim'i sermaye odaklı, popüler kültüre hitap eden yere dönüştürülme savını destekler niteliktedir.

Şekil 1: Taksim Meydanı, AKM ilişkisi (https://akmistanbul.gov.tr/tr/fotograf-galerisi)

4. Atatürk Kültür Merkezi'nin Koruma Değerleri

Belirli bir dönemi, anlayışı, olayı, kişiyi, ideolojiyi, sanatsal yaklaşımı, toplumsal olayı yansıtan, temsil eden her yapı bir belge niteliğinde korunmaya değerdir (Tanyeli, 2016). Geçmişten günümüze ve geleceğe AKM temsil ettikleri, yapısal durumu ve hikayesi değerlendirildiğinde, somut ve somut olmayan değerlere sahiptir.

AKM modern dönemin ve Cumhuriyet Döneminin Türkiye'deki önemli temsil yapılarından olduğu için simge değerine sahiptir. Bu dönemin önemli mimarlarından Hayati Tabanlıoğlu tarafından yapılması, geçmişten yıkımına kadar birçok tarihi olaya ve sürece tanıklık etmiş olması ve dönemsel önemli

kırılma noktalarının ilk edilgenlerinden olması nedeniyle tarihi ve eskilik değerleri taşımaktadır. AKM bütününden detayına kadar, yapım sistemi, malzeme olarak dışarda ve içeride özellikle betonarmenin heykelsi kullanımı, form, biçim, yalınlık, strüktürün dışa vurumu gibi döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Yapıldığı dönem Avrupa standartlarında donanım, teknik, tasarım ve alt yapı ile yapılmıştır. Tüm bu özelliklerinden dolayı teknik değere sahiptir. Hayati Tabanlıoğlu'nun: *"Merdivenlere biraz takıntılıyım...İnip-çıkarken mutlaka içimden sayarım...Meslek hastalığı..."* (Tabanlıoğlu, H., 1979) diyerek tanımladığı fuayedeki döner, heykelsi merdivenleri, dış cephesindeki strüktürü gibi özelliklerinden dolayı estetik değere sahiptir.

AKM ve Taksim Meydanı, geçmiş izini tam kaybetmeden değişip dönüşmektedir. Bu nedenle bulunduğu konum, çevre dokusu (Taksim meydanı, İstiklal caddesi), dokudaki önemli yapılar, burada geçen olaylar, çekilen filmler, geçmişten günümüze kullanıcı kitlesi gibi değerlerinden dolayı mekânın/alanın ruhu değerlerine sahiptir. Taksim meydanının en önemli öğelerinden olması, burada geçen tarihi olaylar, kullanıcıların anısı, şehrin anısı, dönemlerin anısından dolayı, ayrıca burada oynayan oyuncular, buraya gelen konuklar, kalıcı-geçici kullanıcılardan dolayı anı, toplumsal hafıza ve kentsel hafıza değerlerine sahiptir.

Tüm bu sahip olduğu değerleri yıkımına kadar (2018) koruduğu için özgünlük değerine sahiptir. Fakat günümüzde yıkılıp yeniden yapılan yeni AKM tüm bu değerlerini kaybetmiştir. Aynı alanda, aynı işlev ve isimle, eskisinden esinlenilerek farklı bir yorumla yeniden yapıldığı için kısmi olarak toplumsal hafıza değerine sahip olduğu söylenebilir. Ancak zamanla gelecekte yeni AKM'nin değerlerinin olup olmayacağı tartışılabilir. Ancak zamanla gelecekte yeni AKM'nin değerlerinin olup olmayacağı tartışılabilir.

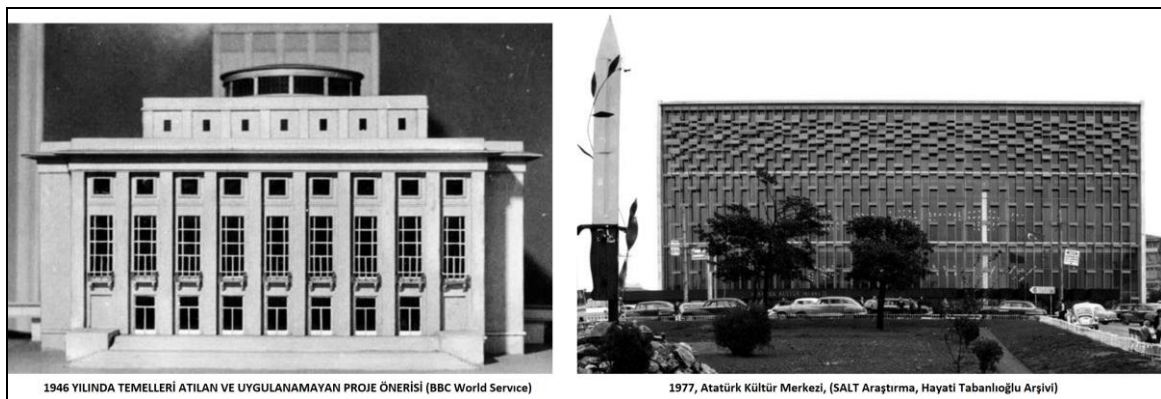
5. Atatürk Kültür Merkezi'nin Dünü, Bugünü ve Geleceği

AKM dünü (eski inşa ve yıkım süreci); bugünü (yeni tasarımı ve sorunları); ve geleceği olarak üç ana başlık ve bunların alt başlıkları ile ele alınmıştır. Özetle AKM 1977'de açılmış, 2008'de kapatılmış, 2018'de yıkılmış ve 2021'de tekrar açılmıştır. Geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir bağ kurularak konu karşılaştırılarak ele alınmıştır.

5.1. Atatürk Kültür Merkezi'nin Dünü: İnşa ve Yıkım Süreci

5.1.1. Eski Atatürk Kültür Merkezi'nin İnşa Süreci

Atatürk Kültür Merkezi'nin ilk projesi Auguste Perret tarafından hazırlanmıştır ve 1946 yılında temelleri atılmıştır. Sonrasında Rükneddin Güney, Paul Bonatz ve Hayati Tabanlıoğlu'nun müdahaleleriyle 1969'da yapı tamamlanmıştır. Yapı iki yangın geçirdiği için kapanmış ve son olarak 1977 yılında açılmıştır (Şoher, 2007, sf:1) (Şekil 2).

Şekil 2: 1946 Yılında Temelleri Atılan ve Uygulanamayan Proje (BBC World Service); 1977 AKM, (SALT Araştırma, Hayati Tabanlıoğlu Arşivi)

Atatürk Kültür Merkezi'nin ilk oluşum süreci dönemin politik ve ekonomik sorunları nedeniyle zor ve uzun olmuştur. 1946 yılında "Opera Binası" tasarımı olarak başlanılan yapının temeli 1946 yılında atılmıştır. Başlangıçta planlanan süreçte tamamlanamayan binanın yapımı 23 yıl sürmüştür. Temeli atıldıktan sonra, inşaat sürecinde inşaat durdurulup farklı projeler hazırlanmıştır. Nisan 1957 tarihine kadar hazırlanan projelerde "İstanbul Operası" olarak geçmiştir. Proje yapımı Hayati Tabanlıoğlu'na teslim edilince, "kültür merkezi/sarayı" olarak çok daha geniş içerikli işlevler içeren bir tasarım önerisiyle ele alınmıştır (Tabanlıoğlu, 2010). Yapı için önerilen üçüncü proje uygulamaya geçirilmiş ve yapı tamamlanarak 1969 yılında açılmıştır. Fakat 1970 yılında çıkan yangın nedeniyle yapı kapatılmıştır. Hayati Tabanlıoğlu tarafından tekrar yapılan yapı, 1977 yılında "Atatürk Kültür Merkezi" (AKM) adıyla ikinci defa açılmıştır (Tabanlıoğlu, H., 1979, Tabanlıoğlu, M., 2010).

Yapıldığı Cumhuriyet Döneminde dünyadaki sayılı çağdaş örneklerinden olan yapı; opera-bale, tiyatro, konser ve kongre işlevleri ile kullanılmıştır. Yapıda meydan cephesinde yer alan geniş fuaye ve sergi salonları, 1.317 kişilik bir büyük salon, 530 kişilik konser salonu, 250 kişilik sinema, 200 kişilik sinema salonu, tiyatro salonları (oda tiyatrosu) yer almaktadır. Büyük sahne kendi etrafında dönmektedir ve farklı seviyelerde kullanılacak şekilde tasarlanmıştır (Şoher, 2007, sf:1).

Yapı 1999 yılında sahip olduğu koruma değerlerinden dolayı tescillenmiştir. Cumhuriyet Döneminin simge yapılarından olduğu için 2007 yılında "birinci grup kültür varlığı" olarak tescillenmiştir (KVTVKK, 1998).

AKM kullanıldığı süre içerisinde nitelikli ve ciddi bir onarım görmemiştir. Ana sahnenin özgün koltuklarının değişimi gibi küçük onarımlar yapılmıştır. Fakat bu değişimin özgünlüğü konusunda tartışmalar olmuştur (Tabanlıoğlu, 2013). Zamanla istek ve ihtiyaçları karşılayamamış ve teknik olarak yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu bakımsızlık ihmalinin bilinçli olabileceğine dair görüşler de mevcuttur (Şoher, 2007, sf:1, Tanyeli 2016).

AKM kapatılana kadar Kültür Merkezi olarak işlevini sürdürmüştür. 2008 yılında son etkinliği yapılarak, yapı kapatılmıştır.

5.1.2. Eski Atatürk Kültür Merkezi'nin Yıkım Süreci

Cumhuriyet Döneminin yapılarından Atatürk Kültür Merkezinin yıkım ve yeniden yapım kararı, Taksim meydanına dair önemli kırılma noktalarından biri olmuştur. On yıl kapalı kalan yapı, Şubat 2018 yılında yıkılmıştır.

Milliyet Gazetesi'nin 11 Ağustos 2005'te yayınladığı yazı ile konu ilk kez gündeme gelmiştir. Bunu takip eden zaman diliminde, AKM'nin; yıkılacak mı, yerine tekrar yapılacak mı veya yerine başka işlevlerde bir yapı mı yapılacak tartışmaları yapılmıştır.

Şebnem Soher, 2007 yılında AKM'nin yıkım kararına dair anket çalışması yapmıştır. Bu çalışmada AKM'nin somut ve somut olmayan değerlerinden bahsedilmiştir. AKM'nin teknik yetersizliği, yapının ömrünü tamamlayıp tamamlamadığı, onarım ve rekonstrüksiyon bütçesinin karşılaştırılması gibi konular tartışılmıştır. Yıkım yerine onarımın mümkün olabileceği, ihtiyaçlar doğrultusunda çağa uygun başka bir kültür merkezinin uygun başka bir yere yapılabileceği belirtilmiştir. Bu çalışma sonucunda; AKM'nin yıkım kararının tartışmaya bile açık olmadığı, yıkım kararının AKM'nin temsil ettiği simgesel ve ideolojik değerler, konumu ve ekonomik boyutu gibi nedenlerle verilmiş olabileceği belirtilmiştir (Şoher, 2007).

2007 yılında AKM yıkılıp yenisinin yapılması kararı TBMM Komisyonu'ndan geçmiştir ve son karar verme yetkisi Kültür Bakanlığına bırakılmıştır. 1999 yılında tescillenen yapının, KTVKK tescil ilkeleri bağlamında tarihsel değer taşıdığını için yıkımına izin vermemiştir (KVTVKK, 1998; Şoher, 2007, sf:1).

İlgili üniversiteler tarafından yapılan çalışmalar sonucunda, AKM için hazırlanan statik raporlarına göre yıkım ön görülmemiştir ve yapının güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fakat bu yenileme ve güçlendirme projesi için yapının tescil grubunun belirlenmesi gerekmektedir. Bundan dolayı 2007 yılında simge değeri taşıdığı için “birinci grup kültür varlığı” olarak tescillenmiştir (Tabanlıoğlu, 2013).

2007 yılındaki kararın ardından, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Kanunu Tasarınının 11. Maddesine göre; AKM'nin yıkılması öngörülmüştür. Yıkım kararı; AKM'nin teknik olarak çağdaş kullanım koşullarını sağlamadığı, statik olarak risk taşıdığı ve ekonomik olarak ömrünü tamamladığı tespitleri doğrultusunda alınmıştır. AKM 2008 yılında kapatılmıştır (Yürekli, 2022, sf.3). Fakat Tanyeli yıkım kararı hakkında görüşlerini, “AKM'nin eskidiği ve güvenlik koşullarını sağlamadığı, ciddiye alınabilir savlar değildir” olarak belirtmiştir. Öncelikli olarak yıkmak yerine sürekli bakım, kısmi onarım gibi yöntemler tercih edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu süreç içerisinde çatısının ve dış kaplamasının açılması gibi eylemlerin, AKM'nin yıkım sürecini hızlandırdığı ve bu eylemlerin bilinçli bir şekilde yapıldığı belirtilmiştir (Tanyeli, 2016).

2008 Temmuz'da Kültür Varlıkları ile ilgili Kanada'da yapılan uluslararası toplantıda; İstanbul'un eksiklerini tamamlamazsa Dünya Mirası Listesinden çıkma durumu söz konusu olmuştur. Bu durum üzerine, AKM'nin yıkım kararı bir süre durdurulmuştur.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2008 Kasım'da AKM'nin yenileme projesi için Murat Tabanlıoğlu ve ekibi görevlendirilmiştir. Hazırlanan proje ve uygulama projesi Mayıs 2009 tarihinde koruma kurulu tarafından onaylanmıştır. AKM için hazırlanacak bu projede; çağdaş malzeme ve donanım ile sahne performansı ve seyir imkanının artırılması, yapının depreme karşı güçlendirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Hazırlanan projenin uygulaması için Haziran 2009 yılında ihale açılmıştır. Temmuz 2009 tarihinde bu kararların iptaline dair açılan dava sonucunda, AKM'ye dair yapılan proje çalışmaları durdurulmuştur. Bu kararın ardından konusunda uzman kişilerden ve yapının ilk tasarım ekibinde bulunan uzmanlardan görüşler alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda Hayati Tabanlıoğlu'nun tasarımı da dikkate alınarak, proje revize edilmiştir. Son revizyonda öncelikle; çağın teknik olanaklarından yararlanılarak binanın alt yapı tesisatı, ışık, ses sistemi, dış cephe, çatı ve yalıtımı konuları üzerinde durulmuştur (Tabanlıoğlu, 2013). Yapının sürekli yaşaması ve farklı kullanıcı kitlelerine hitap etmesi için çok işlevli bir proje geliştirilmiştir. Projeyi destekleyen; restoran, kütüphane, dükkân gibi ikincil mekanlar tescil kriterlerine göre uygulanamaz olarak değerlendirilmiştir. Bunun üzerine Aralık 2009 yılında AKM'nin müellifi olan Tabanlıoğlu “aslına uygun tadilat” yapmak üzere protokol imzalamıştır (Tabanlıoğlu, 2010).

2012 yılında AKM'nin yıkımından vazgeçilerek, “güçlendirilerek ve tamirat-tadilat işleri” yapılması kararı verilmiştir. Fakat daha sonra AKM'nin inşaatının çürük olduğu belirtilmiştir ve yapının tescilinin kaldırılıp yıkımına karar verilmiştir (Hasol, 2022).

2013 yılında Taksim Gezi Parkı Olayları sürecinde, bir sahne olarak kullanılan AKM'nin yıkımına dair tartışmalar artmıştır. 2013 ve sonraki süreçte Taksim, Türkiye için 1968 olaylarından sonra tekrar daha güçlü bir mekâna dönüşmüştür. Bu durum yıkım tartışmalarını güçlendirmiş ve AKM 2018 yılında yıkılmıştır.

Bu çalışma kapsamında incelenilen farklı görüşlerin, düşünceleri benzerdir. AKM'nin fiziksel ve işlevsel sorunları ve yetersizlikleri olduğu belirtilmiştir. Fakat AKM'nin yıkılmadan, onarılması gerektiğini ve bu yıkımın bilinçli olarak yapıldığı vurgulanmıştır.

5.2. Atatürk Kültür Merkezinin Bugünü: Yeni Tasarımı ve Sorunları

5.2.1. Yeni Atatürk Kültür Merkezi Tasarım Kriterleri

İstanbul'da 2020-23 yıllarında birçok yeni kültür merkezi açılmıştır. Bunlardan birisi de yıkılıp, yeniden yapılan yeni Atatürk Kültür Merkezi yapısıdır. Yeni AKM 2021 yılında ilk açılışını gerçekleştirmiştir. Fakat uygulama tam bitmediği için bir süre tamamen kullanıma açılmamıştır.

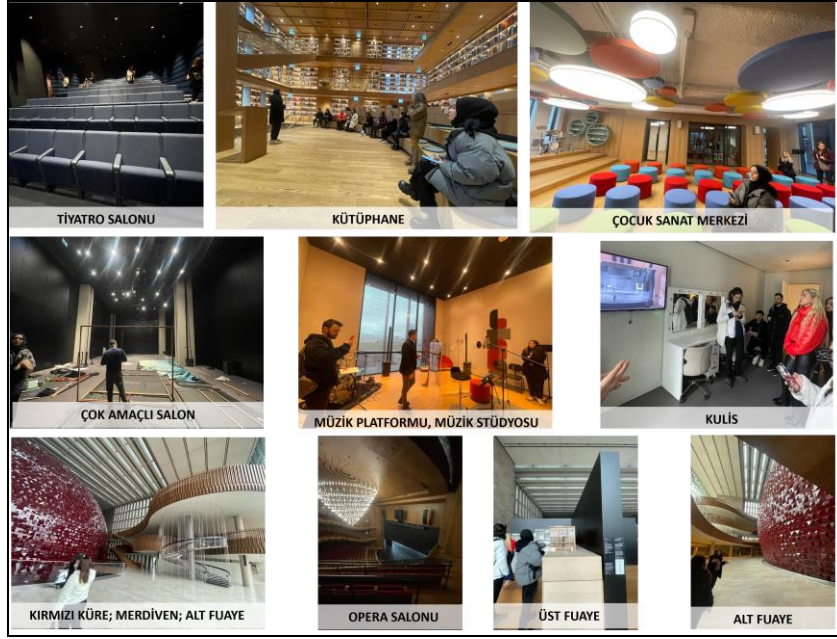
M. Tabanlıoğlu, bulunduğu konum nedeniyle bir nirengi noktası ve işlevsel değeri olan yapı yerine, eskisinden çok farklı biçimde bir tasarım yapmanın, toplumsal hafıza bakımından olumsuz olacağını belirtmiştir. Bu nedenle, yeni AKM, eski yapının öğelerinden ve tasarım kriterlerinden referans alınarak, çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden ele alınmıştır (İtez, 2021).

AKM için kapsamlı, çok işlevli, birçok kullanıcı kitlesine hitap eden, aynı anda farklı kullanım olanakları sağlayan bir tasarım önerisi geliştirildiği belirtilmiştir. Teknik olarak, çağdaş bir tasarım yaklaşımı ile yapıyı ele aldıklarını açıklamıştır. AKM'yi ve kamusal alanı destekleyen ikincil mekanlarla ana tasarımı destekleyeceklerini vurgulamıştır (Tabanlıoğlu, 2013).

Onaylanan ve uygulanan son projede; çağdaş bir tasarım yaklaşımı ile yapının kimliğinin gelecek nesillere taşınması ve herkesin ulaşabilmesi amaçlanmıştır. Yıpranmış öğelerin onarılması, tüm ana ve destek mekanların daha kullanışlı bir şekilde işlevlendirilmesi, amaçlanmıştır. Yapıya birden fazla giriş sağlanarak, kamusal alanla ve özellikle Taksim Meydanı ile sürekli iletişim halinde olması düşünülmüştür. Gişelerin yapı içerisinde tasarlanması, sanat galerisine yapı içerisinden direkt ulaşılması planlanmıştır. Yapı içerisindeki kültürel etkenlikleri destekleyen tasarım dükkanları, özellikle boğaz cephesine bakan restoran gibi ikincil mekanlar düşünülmüştür. Mekanların daha işlevsel ve çok amaçlı kullanılabilmesi ve sürekli yaşaması için modüler sistemle birleşen-ayrılan hareketli duvar elemanları ile tasarlanması düşünülmüştür. Farklı işletmelerin de istek ve ihtiyaçlarını karşılayacak alanlar planlanmıştır. Prova alanları gibi seyirciye hitap etmeyen alanların da gün ışığından yararlanabilmesi gibi detaylı tasarım kriterleri ile projeye yaklaşılmıştır (Tabanlıoğlu, 2010).

Yerinde yapılan tespitler sonucu yapı değerlendirilmiştir. Yeni AKM, ana opera mekanının yer aldığı yapı ve bunu destekleyen ikincil mekanlarla iki bölüm olarak yeniden tasarlanmıştır. Yeni AKM'nin ana opera yapısı, eski AKM'nin kütle ölçeği, oranları ve cephe tasarımına dair sembolik referanslar verilerek ve eskisinin yükseklik sınırı korunarak yeni bir proje olarak tasarlanmıştır. Eski AKM'nin cephe elemanı, merdiven ve korkuluk gibi detayları yeni AKM'ye aktarılmaya çalışılarak kentsel hafızanın tamamen kaybedilmemesi amaçlanmıştır (İtez, 2021). Yeni AKM, eski AKM gibi Taksim meydanına sınır oluşturacak şekilde, Taksim Gezi Parkına ve İstanbul Teknik Üniversitesi'ne doğru (eski otoparkın olduğu alana) eklenen yeni birimleriyle yeniden ele alınmıştır. Kültür Sokağı olarak isimlendirilen bu yeni eklemeleri ile alana yeni bir kültür rotası katması amaçlanmıştır.

Yeni AKM'nin üç farklı salonu vardır; opera salonu (kırmızı küre), tiyatro salonu ve çok amaçlı salon. Kültür Sokağı olarak isimlendirilen yarı açık mekânda; galeri, müzik platformu, müzik stüdyosu, çok amaçlı salon, çocuk sanat merkezi, tasarım dükkânı, kütüphane, Yeşilçam sineması, kafe ve restoranlar yer almaktadır. Ayrıca ana birimleri destekleyen kulis, depo gibi alanlar vardır (Şekil 3).

Şekil 3: 2023 Yeni AKM Mekanları (F. ÖNCEL, 2023)

Yeni AKM bütününden detayına; strüktür, malzeme ve tefriş seçimi, ses, ışık, akustik gibi teknik detaylarda son teknolojik olanaklar kullanılarak tasarlanmıştır. Yapıda “Opera Salonu” olarak tasarlanan kırmızı küre, küçük seramikle kaplanarak yapılmıştır. Özellikle akustik konusunda detaylı çalışıldığı ve koltukların ses yutar özelliğe kumaşlar ile kaplanarak tasarlanmıştır. Aydınlatma elemanları yapılacak etkinliğe göre şekil alabilecek nitelikte salona özel hareketli olarak tasarlanmıştır. Orkestra çukuru büyük etkinliklere olanak sağlayacak boyutta ve detaylarda tasarlanmıştır. Orkestra salonunun çok büyük boyuttaki hareketli döner sahnesi, mevcut etkinliğin gereklilikleri karşılayacak ve aynı zamanda bir sonraki etkinlik hazırlıklarına olanak sağlayacak detayları çözülerek tasarlanmıştır. Bu mekâna destek olan, sahne arkası, kulis, yan sahneler gibi birimler de sahneye rahat destek verebilecek şekilde dikkatle çözülmeye çalışılmıştır. İçerideki tefriş elemanları, çağdaş bir opera salonunun gerekliliklerini karşılayacak biçimde seçilmiş ve tasarlanmıştır. “Tiyatro Salonu”nun altında tiyatro işlevini destekleyen kulise ilave olarak, marangozhane, demirhane, boyahane terzihane gibi birimler yer almaktadır. “Çok Amaçlı Salon”, farklı etkinlikler için hareketli duvarlar ile bölünerek esnek tasarım olanağı sağlanacak şekilde tasarlanmıştır. Böylece üç farklı etkinliğin aynı anda yapılabilmesi sağlanmıştır. Bu alan; bir markanın tanıtım etkinliği, sergi alanı, defile, gösteri gibi farklı işlevlerle gereken kapasiteye göre kullanılmaktadır. “Çocuk Sanat Merkezi”, dört sınıf ve bir ortak mekân olmak üzere beş birimden oluşmaktadır. Bu tasarımda aynı anda farklı etkinliklerin yapılabileceği alanlar mevcuttur. Alanda çocukların müzikle ilgili deneyimlerde bulunma olanağı da sağlanmaktadır. “Sanat Galerisi” Taksim meydanına bakmaktadır. Sergi mekanları; yapılması düşünülen sergiye göre AKM yönetiminde konusunda uzman küratörler tarafından yönetilmekte ve tasarlanmaktadır. Sergi mekanları, serginin konusuna göre esnek tasarım olanakları sağlayabilecek şekilde ele alınmıştır. Böylece mekân serginin önüne geçmemektedir ve sergiye engel olmamaktadır. “Müzik Platformu” iki kattan oluşmaktadır ve uzun süreli sergiler için kullanılmaktadır. Burada müziğe ve müzik kültürüne dair sergiler yer almaktadır. Alan konusunda uzman kişiler tarafından yönetilmektedir. Zemin katta bulunan mini sahnede, söyleşiler, solo gösteriler, atölyeler yürütülmektedir ve talep edildiğinde kiralanmaktadır. Ayrıca bu platforma bağlı kayıt stüdyosu vardır. Bu mekân randevu ile herkesin kullanımına açık olarak kiralanmaktadır. Alan için gerekli teçhizat ve elemanları içeren önemli teknik detaylar için buradaki ilgili müzik uzmanlarına danışılmaktadır. “Yeşil Çam Sineması” mekânı; 1998 Beyoğlu’nda kurulan bağımsız filmlerin gösterildiği sinema ile aynı amaç doğrultusunda, eski Yeşilçam Sinemasının ruhunu tekrar yaşatmak

amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca kültür merkezi işlevini destekleyen tasarım dükkânı, restoran, kafe gibi ikincil mekanlarla yapı ve alan yaşatılmaya çalışılmıştır. Birden fazla yapılan girişler sayesinde gidilecek etkinliğe direkt ulaşılması sağlanmıştır. Yönetim birimlerine veya mahremiyet sağlanmak istenen katlara şifreli kartlar kullanılarak herkese açık asansörlerden ulaşılmaktadır. Böylece gerekli alanlarda kontrol sağlanmaktadır.

5.2.2.Yeniden Yapım, Özgünlük ve Tasarıma Dair Sorunlar

Atatürk Kültür Merkezi'nin yıkılıp yeniden yapılması; yapının gelecek nesillere özgün bir şekilde ulaşmamasına ve yapının birçok değerini kaybetmesine neden olmuştur. Yapı daha önce belirtilen görüşlerdeki gibi, yenilenerek onarılsaydı bu sorunlarla karşı karşıya kalmamış olacaktı.

Yerinde yapılan gözlemler neticesinde; geniş bir alanda, çok işlevli bir tasarım, çevresiyle birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Bütün işlevler için gereken ana-ara-destek mekanları, tüm teknik alt yapısı detaylıca düşünülmüştür. Fakat özgün olan eski AKM yapısı yıkılmıştır. Yeni yapının tasarım ve işleyişine dair birtakım sorunlar mevcuttur.

Öncelikle kültür ve sanat yönetimi bir kültür merkezi için önemli bir konudur. Yeni AKM yönetiminde ilgili birimlerde konusunda uzman kişilerin çalışması olumlu bir yaklaşımdır. Bakanlıktan bazı ilgili birimlerin kamusal bir yapı olan yeni AKM içerisinde yer alması, yapının kontrollü durumunu desteklemektedir.

Yapı kontrollü ve kısıtlı kullanılmaktadır. Yapının tamamı her zaman açık değildir. Sadece etkinlik yapılan alanlar açıktır. Yapının bütününe önceden izin alınarak girilmektedir. Burada sorun kamusal bir alanın etkinlik olmadığı zamanlarda, ancak izinle gezilebilmesi durumudur. Çağın olanaklarının getirdiği teknik detaylar ile tasarlanmış yeni AKM'nin kontrollü, sınırlı, süreli işletim sistemi; yapının efektif kullanımına izin vermemektedir. Bu kullanışsızlık yapının yakını olan Taksim Meydanına da sıçramıştır. Taksim Meydanı ve AKM'de kontrollü ve sınırlı giriş çıkışlar nedeniyle, kamusal alan ve kültür merkezinin sürekli yaşamasını engellemektedir. Bu durum kültür merkezi işlevine tezatlık teşkil etmektedir.

Büyük sahnenin yer aldığı "kırmızı küre" yeni AKM'nin önemli mekanlarındanıdır. Bu mekân, yeni AKM'nin tamamlanması en uzun süren mekanlarından olmuştur ve açılışından sonra da yapımı devam etmiştir. "Kırmızı küre", eski AKM'nin, önemli temsil öğelerinden, dış cephesindeki strüktür ile yarışır vaziyettedir. Özellikle geceleri ışıklandırma ile yapının önüne geçmektedir. Kürenin yapımı için eski AKM'nin fuaye tasarımında dikkate değer değişimler ve farklılaşmalar gözlemlenmektedir. Eski fuaye parçalanarak, ortadan kaybolmuştur. Eski sahne ile kıyaslayınca, yeni kırmızı küre içerisindeki parter (1. Kat izleme alanları) ile ikinci balkonda oturanların ortak kullanabileceği fuaye alanı da ortadan kaldırılmıştır. Kürenin yapının tavanına değmesi durumu nedeniyle yapı ve küre arasında, boyut ve oran ve orantı konularında sorunlar gözlemlenmektedir (Şekil 4). Ayrıca biçimsel olarak bakıldığında yapının tam karşısına yapılan camiye de göz önüne alarak, Taksim'in kubbeler meydanına dönüştüğüne dair eleştiriler de ortaya konulmuştur (Şoher, 2007).

Sahne içerisindeki hareketli ve yapı için özel tasarlandığı belirtilen aydınlatma elemanı teknik olarak çağdaş ve işlevseldir. Fakat opera salonu için tasarlanan aydınlatma elemanının avizeye benzemesi, mekâna işlevsel olarak uygunluğu, mekanla yarışır bir eleman olması konuları sorunludur (Şekil 4).

Eski AKM'nin en önemli öğelerinden fuayedeki döner merdiven; mimarı Hayati Tabanlıoğlu için önemli bir elemandır. Özellikle Cumhuriyet Dönemi kamusal yapılarında görünen döner merdivenler, tasarımların en dikkat çeken öğelerinden olmuştur. Yeni AKM için döner merdivenin benzeri, aynı yerine yeniden yapılmıştır. Yerinde yapılan tespitlerde, merdivenin en fazla iki kişi tarafından

deneyimlenebileceği, statik olarak daha fazla kişinin kullanımında sorun olabileceği belirtilmiştir. Burada sorun sadece özgün merdivenin yıkılıp yerine taklidinin yapılması değildir (Şekil 4). Çağın tüm teknik olanaklarının kullanıldığının belirtilmesine rağmen, AKM'nin en önemli fuaye öğesi olan merdiven statik nedeniyle çalıştırılmamaktadır ve sadece bir heykel nesnesi haline gelmiştir.

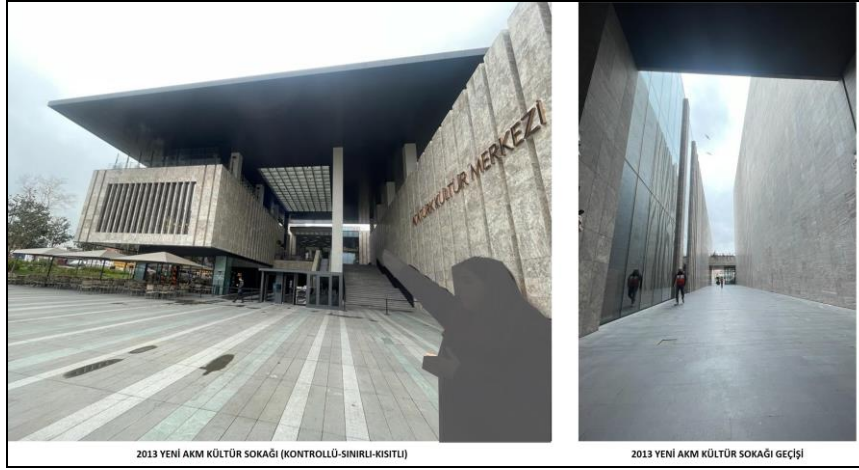

Şekil 4: 2023 Yeni AKM Kırmızı Küre (Opera Salonu), Merdivenler, Opera Salonu Aydınlatma (F. ÖNCEL, 2023)

Yeni AKM'nin cephesi, eskisine benzer şekilde fakat farklılıklarla yeniden tasarlanmıştır. Eski AKM'nin en önemli cephe elemanı tekrar kullanılmıştır. Fakat giriş cephe saçağı kaldırılıp, tüm binayı saran bir saçak ile yeni AKM'nin ön cephesi ve en önemli cephe elemanı içeri gizlenmiştir. Bu durum kırmızı kürenin öne çıkmasını desteklemektedir.

Ayrıca eski AKM'nin birinci kat hizasında, insan ölçeğinde olan saçağı tamamen kaldırılmıştır. Yapı geri çekilerek yapının kenarları ve üzeri temsili bir saçak olarak yapılmıştır. Fakat bu durum, eski AKM'nin simgesi olan cephe elemanını içeri saklamıştır. Yeni saçak işlevsel olarak eskisi gibi çalışmamaktadır. Bu durum Taksim meydanını da etkilemiştir. Eski AKM'nin saçağı; etkinlik esnasında etkinlik kullanıcıları için bir nevi dış fuaye vazifesi görmektedir. AKM'nin o anki etkinliğinin ara tartışmaları, binanın dışına Taksim meydanına da taşmaktadır. Ayrıca sürekli kullanıcılar ve Taksim meydanından geçen kullanıcılar için eski saçak bir durak noktası olmuştur. Taksim Meydanından geçerken AKM'nin bir etkinliğini görme, yapıyı kullanma veya AKM kullanıcısının meydanı kullanması gibi durumlar yapının ve alanın sürekli yaşamasını sağlamıştır. Günümüzdeki yeni tasarımla bu ilişki ortadan kalkmıştır.

Eski AKM'de olmayan ve üst kottan bitişik yapılan yeni yapı ve bu yapı altındaki boşluk iki önemli aksı bağlayan geçiş olarak tasarlanmıştır. Bu geçişe takılı çeşitli işlevlerde mekanların bulunduğu sokak "kültür sokağı" olarak nitelendirilmiştir. Fakat bu alana, turnikeler ile kontrollü ve belirli zaman dilimlerinde girilmesi durumu, alanın kamusallığını sorgulatmaktadır. Ayrıca buradaki farklı işlevlerdeki mekanlar, ekonomik olarak herkese hitap edecek şekilde kurgulanmamıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı, başta tasarımcının yaptığı yarı açık kamusal bir alan olan ve AKM'yi çevresiyle bütünleştiren özellikle Taksim Meydanı ve İnönü Caddesini AKM vesilesi ile birbirine bağlayan güçlü tasarım kararları maalesef yaşamamaktadır. "Kültür Sokağı" alanında sokak kurgusunda; dinlenme elemanları olan alanlar, seyir terasları gibi açık ve yarı açık kamusal mekanlar mevcuttur. Tasarımcı yapının çevresiyle birlikte yaşaması için olumlu tasarım kararları ile yapıyı tasarlamıştır. Fakat "kültür sokağı"nın kontrollü-sınırlı geçiş durumu, mekânların markası gibi durumlar alanın tam bir kamusal alan olarak çalışmasını engellemektedir. Turnikelerin kapalı olduğu zaman dilimlerinde, Taksim Meydanından aşağı İnönü caddesine inmek için, tüm adayı dolaşmak gerekmektedir (Şekil 5).

Şekil 5: 2013 Yeni AKM Kültür Sokağı (Kontrollü-Sınırlı-Kısıtlı ve Yeni AKM Kültür Sokağı Geçışı (F. ÖNCEL, 2023)

5.3. Atatürk Kültür Merkezi'nin Geleceği:

Geçmişin tamamı içinde bulunduğumuz anda sıkışmış olduğu için süreç önemli bir olgudur. Tüm geçmiş ve tüm gelecek, şimdinin içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle içinde bulunduğumuz anı ve geleceği anlamak için öncelikle geçmişi, geçmişin tüm birikimlerini ve hafızayı anlamamız gerekmektedir (Tanju, 2012, sf.74). Bu yaklaşımla yeni AKM'nin geleceği için öncelikle geçmişine hâkim olup, bulunduğumuz anı değerlendirerek, geleceğine dair bir söz söylemek mümkün olabilecektir.

Yeni AKM'nin eskisinin ruhuyla birlikte, Cumhuriyetin ikinci yüzüncü yılında nerede olacağı sorgulamaları önemlidir. Geleceğin yerleşimleri, koşulları nasıl değiştirip, dönüştürecek sorgulamalarının şu an net olarak yanıtlanması mümkün değildir.

Gelecek için öncelikle yıkararak yapmak yerine mevcudu korumakla yola çıkmalıyız. Tanyelinin bahsettiği bilinçli yıkım sadece AKM özelinde olmamıştır, her dönem bu gibi yıkımlar olmuştur (Tanyeli, 2016).

Yeni Atatürk Kültür Merkezi aynı yerinde, aynı isimle ve benzer işlevle ve eski AKM'nin belirgin tasarım öğeleri, sembolik olarak referans alınarak yeniden tasarlanmıştır.

Cumhuriyetin iki yüzüncü yılında AKM ne ve nerede olacak, AKM'nin çevresiyle ve Taksim meydanı ile ilişki nasıl olacak gibi konular ancak zamanla açıklığa kavuşabilir. Fakat eski AKM'nin geçmişine dair yazılı ve çizili verileri doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarmamız mümkündür. Yeni AKM'nin, eski AKM'nin günümüze ulaşan verileriyle birlikte ele alınarak, gelecek nesillere aktarılması mümkündür. Ayrıca elde edilen bilgilerin korunarak, geliştirilmesi ve yeni ve eski AKM'ye dair söylemler üretmenin, gelecek için önemli olduğu düşünülmektedir.

6. Karşılaştırma ve Değerlendirme

Dünyada, Atatürk Kültür Merkezi ile benzer dönemde, modernist etkiyle yapılmış olan ve benzer dönemlerde kapatılarak, yenilenen kültür merkezleri mevcuttur. Bu kapsamda özellikle benzer özellikler taşıyan ve koruma bağlamında özgünlüğüne saygı duyularak yenilenen örnekler ele alınmıştır. Yapıların özellikleri Atatürk Kültür Merkezi ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

6.1. Karşılaştırma

Yeni Ulusal Galeri (Neue Nationalgalerie)

Mies van der Rohe tarafından 1963-68 yılları arasında Berlin’de tasarlanmış ve 1968 yılında açılmıştır. Yapı modern sanat eserlerini sergileme amaçlı bir kültür yapısı olarak yapılmıştır. Yapı Mies van der Rohe’nin Avrupa’da yaptığı nadir yapılardandır (İtez, 2021). 64 metre uzunluğunda olan yapı, tek bir kütleden oluşmaktadır. Betonarme kabuk, çelik strüktür ve cam yüzeylerden oluşan yapı modernizm etkisiyle sade ve yalın olarak tasarlanmıştır. Hafif olarak tasarlanan yapının içi dışardan algılanmaktadır. Yapıldığı dönem, yapan mimar, kullanılan malzemeler gibi özelliklerinden dolayı 20. yüzyılın önemli modern miras örnekleri arasındadır. Yapıyı korumak ve özgün şekilde gelecek nesillere aktarmak için yapı 2000 yılında “özel öneme sahip kültür varlığı” olarak tescillenmiştir (İtez, 2021).

2015 yılında teknik altyapı, sürdürülebilirlik, erişilebilirlik, güvenlik gibi çağın istek ve ihtiyaçlarını karşılayamadığı için yenilenmek üzere kapatılmıştır (Yürekli, 2022). Yapının özgünlüğüne en az şekilde müdahale edilerek, müzenin güvenlik sistemi, teknik birimleri, ortak kullanılan mekanları, havalandırma sistemi ve tüm alt yapısı yenilenmiştir. Betonarme kabuğun detaylı onarımı yapılmıştır. Dış cephe camları değiştirilmiştir. Çelik strüktür sorunları düzeltilerek yeniden kaplanmıştır. Uygulama esnasında yapının içerisindeki zemin döşemesi, taş kaplama yüzeyler, metal tavan ızgarası gibi 35 bin eleman sökülmüş ve onararak tekrar yerine yerleştirilmiştir. Yapıya ek fonksiyonlar ilave edilmiştir. Özellikle dolaşım alanlarında engellilerin erişimi göz önüne alınmıştır. Yenileme uygulaması David Chipperfield tasarım ekibi tarafından yapılmıştır. Ekip yaptıkları müdahaleleri, özgün yapıya saygılı bir onarım olarak tanımlamıştır (İtez, 2021).

Yapı 2021 yılında yenilenerek tekrar açılmıştır. Yapının yenilenmesi için yapılan müdahaleler azami düzeyde yapılmaya çalışılmış, ekler ve değişimler yapıda fark edilebilir şekilde özgün yapının önüne geçmeden yapılmıştır. Bu şekilde bir uygulama ile modern mirasın önemli temsil yapılarından olan müze, çağın istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak yenilenmiş ve özgünlüğünü korumuştur (Yürekli, 2022, sf.3).

Modernizm döneminin Türkiye’deki önemli örneklerinden AKM’nin uygulamasında ise; bu uygulamadaki yaklaşımın aksine bir yaklaşım kararı alınmıştır. Eski AKM tamamen yıkılıp, yerine eskisinin yeniden yorumlanması şeklinde bir uygulama yapılmıştır.

Pompidou Kültür Merkezi

Dönemin cumhurbaşkanı tarafından Paris’te şehir merkezinde belirlenen alana dönemini yansıtan, yenilikçi bir kültür merkezi yapılması için 1971 yılında yarışma açılmıştır. Bu yarışma sonrası, Renzo Piano ve Richard Rogers tarafından tasarlanan öneri uygulama için seçilmiştir ve 1977 yılında açılmıştır (Merdim, 2021). Pompidou Kültür Merkezi ulusal modern sanat müzesi, endüstriyel tasarım merkezi, halk kütüphanesi, sürekli sergi alanları, müzik araştırma merkezi, sinema salonları, performans alanı, 158 kişilik amfi gibi farklı işlevleri içermektedir ve böylece farklı kullanıcı kitlelerine hitap etmektedir. Ayrıca yapı Avrupa’nın en büyük modern sanat koleksiyona sahiptir. Yapı iki hektarlık alanın yarısına yapılmıştır ve alanın kalanı kamusal meydan olarak tasarlanmıştır. 2012 yılında bu meydana tasarlanan heykel de bu alanın bir parçası haline gelmiştir. 48 metre açıklık geçilerek tasarlanan yapıda çelik makas kirişler kullanılmıştır. Yapı yapıldığı dönemin radikal ve yenilikçi bir örneğidir. Yapı yükselen teknolojinin mimarisi olarak anılmıştır. Yapının sokak gibi, meydanla bir bütün olarak tasarlanması hedeflenmiştir. Yapının taşıyıcı sistem tasarımı bu yaklaşımı desteklemiştir. Sirkülasyon ve servis elemanları yapının dışında tasarlanmıştır. Bu sayede sirkülasyon elemanı seyir terası vazifesi görerek, kamusal alanda birlikte çalışmaktadır. Taşıyıcı iç mekânı kesintiye uğratmamaktadır ve böylece esnek tasarlanabilir iç mekan serbestliği sağlanmıştır. Yapı

döneminin yeni malzemeleri olan cam, çelik, renkli borular, özel prefabrik elemanlar, dökme çelik elemanlar gibi malzemeler ile tasarlanmıştır. Ayrıca binanın dış cephesinde kullanılan renkler farklı işlev ve sistemlere göre kategorilendirilerek vurgulanmıştır (Aydın 2021).

Yapıda kullanılan malzemeler nedeniyle, tasarım endüstri yapısına benzetilmiştir. Bu nedenden dolayı, çevreye uyumsuzluğu gibi birçok nedenle eleştiriye maruz kalmıştır. Günümüzde ise bu farklılıkları nedeniyle, 20. Yüzyıl modern mimarlık mirasının önemli temsil yapıları arasında yer almaktadır (Merdim, 2021).

Yapı 1997 yılında fiziksel bozulmaları nedeniyle yenileme ve onarım geçirmiştir. Yapının dış cephesindeki yürüyen merdivenleri ve ana girişi yenilenmiştir (Merdim, 2021). Peter Rice öncülüğünde yapılan onarım nedeniyle birkaç yıl kapalı kalan yapı, özgünlüğü korunarak, çağın gerekliliklerine göre yenilenmiş ve 2000 yılında tekrar kullanıma açılmıştır (Tabanlıoğlu, 2022).

Günümüzde yapının yeniden fiziksel ve işlevsel sorunları ortaya çıkmıştır ve çağın gerekliliklerine yetersiz kalmaktadır. Özellikle ısıtma-soğutma sistemi gibi alt yapı sorunları, yürüyen merdivenleri, asansörleri gibi elemanları yıpranmış ve işlevini yitirmiştir. Kültür bakanı tarafından, yapının 2023-27 yılları arasında tamamen kapatılarak yenileneceği açıklanmıştır. Yapının yenilenme sürecinde kütüphane ve sergi işlevlerinin geçici olarak şehrin farklı alanlarında devam etmesi planlanmıştır (Merdim, 2021).

Pompidou Merkezi ve AKM aynı tarihte (1977) dönemin önemli tasarımcıları tarafından, modernizm döneminin etkileriyle yapılmıştır. Ayrıca iki yapının meydanı ve bu meydanla çalışması durumu da benzer özelliklerindedir. Zamanla her iki yapı; malzeme yorulması, malzemenin ömrünü yitirmesi, işlevsel olarak çağa yeterince uyum sağlayamama gibi fiziksel ve işlevsel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Fakat Pompidou Merkezi sorunları karşısında, AKM'nin yıkım ile yeniden yapım kararının aksine, yıkmadan özgünü koruma amaçlı bir yenileme kararı ile ele alınmıştır.

Kraliyet Festival Salonu (Royal Festival Hall)

Londra belediyesi tarafından, savaştan sonra tasarlanması istenen Londra Kraliyet Festival Salonu 1948-51 yılları arasında tasarlanarak, 1951 yılında açılmıştır. Robert Matthew ve Leslie Martin tarafından modernizm döneminin etkileriyle, konser salonu olarak tasarlanmıştır. Özellikle halkın sıklıkla kullandığı bir alanda baskın bir yapı olarak konumlandırılması istenmiştir. Yapı içerisinde müzik, tiyatro, bale, toplantı salonları; restoran, galeri, fuaye alanları gibi farklı işlevlerde birimler bulunmaktadır. Yatay taşıyıcıların vurgulandığı betonarme yapıda plaka cam, cilalı mermer gibi malzemeler kullanılmıştır. 1952 yılında alandaki diğer yapılar kaldırılmıştır. Yapı ilk tasarlandığı dönemde, yapıya sadece yapıyı kullanacak ziyaretçilerin girebileceği sınırlı bir şekilde kullanılmıştır (Martin, 1983).

Yapı 1964 yılında ihtiyaçlar sonucunda genişletilmiştir ve onarılmıştır. Bu yenileme esnasında yapıya fuayeler, teraslar eklenmiştir. Ayrıca yapı uzatılmış ve arka tarafına giyinme odaları eklenmiştir. Cephelelerdeki dekoratif fayanslar kaldırılmıştır. Zamanla çevresine farklı kültür merkezleri eklenmiş ve çevre düzenlemesi yapılmıştır. Yapıldığı dönem bu yenileme, yapının özgün tasarımından uzaklaşmasına neden olmuştur (Aşkın, 2018).

1983 yılında "açık fuaye" yaklaşımı ile fuayeler gün boyu kullanıcılara açılmıştır (Aşkın, 2018; Bullock, 2002). Yapıldığı dönem, yapan mimar, kullanılan malzemeler gibi özelliklerinden dolayı 20. yüzyılın önemli temsil yapıları arasında yer almaktadır. Bu nedenle birinci derece koruma altındaki yapılar arasındadır ve savaş sonrası korunan ilk yapıdır (Bullock, 2002).

Yapı 2005 ve 2007 yılları arasında çevresiyle birlikte ele alınmak üzere büyük bir onarım yapılmaya başlanmıştır. Bu onarım, mimar Diane Haigh ve ekibi tarafından yürütülmüştür. Yapının en büyük sorunlarından biri salonların akustiğidir. Bu sorun için iç mekandaki malzemelerin bir kısmı yeniden inşa edilmiştir. Detaylı olarak onarımı yapılan yapı, çevresine mağazalar, zincir restoranlar, kafeler gibi yapıyı destekleyen birimler eklenerek, 2007 yılında kullanıma açılmıştır. Bu onarımda yapının ana oditoryumu yapı içerisinde yükseltilmiş, alt yapı tesisatı yenilenmiştir. Bu yaklaşımla fuayeler, ana-ara destek mekanlar bu ana oditoryumun etrafında yerleşmiş ve yapının baskın mekânı oditoryum olmuştur. Yapılan onarım ile yapının içerisine; her cepheden ulaşılabilir, açık bir kamusal alan oluşturulmaya çalışılmıştır (McKean, 2001). Yapı ulaşılabilir ve erişilebilir tasarım anlayışı ile ele alınmıştır. Yapının her kotuna dolaşmadan, direk ulaştırılması amaçlanmıştır. Yapı, her kesimden kullanıcı kitlesiyle birlikte sürekli yaşayacak şekilde bir tasarım anlayışı ile yenilenmiştir. Ayrıca yapı nehir kenarıyla bağlantılıdır ve sürekli açık kamusal alanlarla birlikte güçlü bir ilişki içerisinde olmuştur. Çevresindeki kamusal alanın özgür kullanımı, yapının içerisinde de devam etmektedir. Yapının iç mekanları, fuayeleri isteyen tüm kullanıcılar tarafından özgürce kullanılabilir (Aşkın, 2018).

Yapı, AKM'den daha önce yapılmıştır fakat benzer şekilde, modernizm dönemi etkisinde halkın yoğun olarak kullandığı merkezi bir alana, kültür merkezi olarak yapılmıştır. Benzer şekilde dönemin önemli tasarımcıları tarafından yapılmıştır. Yapı istek ihtiyaçlar ve zamanla malzeme yorulmasından dolayı iki büyük yenilenme geçirmiştir. AKM ile benzer tarihlerde kapanmasına rağmen, kraliyet festival salonunun yıkılmadan, özgüne saygılı bir şekilde yenileme uygulaması iki yılda tamamlanmıştır. Ayrıca Tabanlıoğlu'nun da referans verdiği bu yapı, yenileme sonrası mekanların ana oditoryum etrafında toplanma fikri, AKM ile benzerlik göstermektedir. Fakat yıkım ile yeniden yapılmış gibi bir yaklaşım yerine, Kraliyet Festival Salonu'nun iyileştirilmesi sağlanmıştır.

Ulusal Kraliyet Tiyatrosu (The Royal National Theatre)

Modern hareketin önemli yapılarından olan, Londra Ulusal Tiyatrosu 1976 yılında Denys Lasdun ve Peter Softley tarafından tasarlanmıştır. Yapı iki büyük salon, bir küçük salon, fuayeler, galeri boşlukları, teraslar gibi birimlerinden oluşmuştur. Yapı ahşap kalıplar ile şekillendirilmiş beton kolonlar ile taşınmıştır. Yapının ana malzemeleri beton ve camdır ve yatay taşıyıcılar vurgulanmıştır. İç mekân yapının çevresine göre tasarlanmıştır. Mekânın katmanlaşmasını vurgulamak amaçlı galeri boşlukları bazı yerlerde üç kat yüksekliğinde tasarlanmıştır. İç mekânda duvarlarda ahşap kullanılmıştır ve aydınlatma tasarımının bir parçası olarak ele alınmıştır (Girouard, 1977). Oditoryuma ulaşan merdivenler dışarı fırlatılarak vurgulanmıştır ve aynı zamanda ana giriş olarak kullanılmıştır. 1994 yılında yapı ikinci derece korunması gerekli yapı olarak tescillenmiştir (Calder, 2016).

1988 yılında kraliyetin izniyle yapının önüne ek yapılmıştır. Ayrıca 2007 yılında, ihtiyaç nedeniyle yeni bir ek daha yapılmıştır. Etkinlik ihtiyacı nedeniyle yapıya 2013 yılında geçici bir ek yapı yapılmış ve bu ek Mayıs 2016 yılında kaldırılmıştır (Kershaw, 2004). Zaman içerisinde yetersizliklerin geçici ek mekanlar ile çözülmesi koruma kapsamında özgünlüğün korunması bağlamında önemli bir yaklaşımdır.

Günümüzde yapı tiyatro salonları, fuayeler, teraslar, kitapevi, restoran, bar, sergi alanı gibi farklı işlevlerle desteklenmiştir. Ayrıca seyircilere sahne arkası hazırlıkları gösteren etkinlikler yapılmaktadır. Yapı çevresindeki kamusal açık alan birlikte çalışmaktadır ve yapı sosyal geçiş bir yapı olarak kullanılmaktadır. Teraslar, fuayeler kısa dönemlik ve geçici olarak deneysel sanat performansları için kullanılmaktadır (Aşkın, 2018).

AKM ve Ulusal Tiyatro, bir yıl arayla modernizm dönemi etkisiyle yapılmış ve zamanla ihtiyaçlara yetersiz kalma, fiziksel malzeme bozulması gibi benzer sorunları yaşamıştır. Fakat bu yapının sorunları yıkım kararı söz konusu olmadan, özgünü koruyan bir yaklaşım ile çözülmeye çalışılmıştır.

Van Gogh Müzesi

Amsterdam'da bulunan yapının tasarımı için 1963 yılında Gerrit Rietveld görevlendirilmiştir. Bir yıl sonra vefatı nedeniyle tasarım Joan van Dillen tarafından yürütülmüştür. Tasarım Rietveld'in tasarım eskizleri göz önüne alınarak yapılmıştır. 1966 yılında Dillen'nin vefatı nedeniyle tasarım detayları Jan van Tric tarafından yürütülmüştür ve yapı 1973 yılında açılmıştır. Modernizm döneminin etkisiyle yapılan önemli bir yapı olmasının haricinde, yapının eserleri sergilenecek ressam için özel tasarlanmış olması da yapıya farklı bir değer kazandırmıştır. Yapının tasarım aşamasında, çevresindeki yapılardan farklı olmasına ve avlusunun doğal ışık almasına dikkat edilmiştir (Jules, 2011). Yapı her kotta, diğer kottaki eserler görülebilecek şekilde tasarlanmıştır.

Farklı iki dönemde ihtiyaçlar doğrultusunda özgün yapıya saygılı ekler tasarlanmıştır. 1999 yılında Kisho Kurakawa geçici sergiler için ek bina tasarlamış ve yapı için yeni bir giriş eskizi üretmiştir. Yapı ikinci defa yenilenmek amaçlı 2012 yılında kapatılmıştır. 2013 yılında yapının bir kısmı açılmış ve yenileme devam etmiştir. 2015 yılında Hans van Heeswijk ve ekibi, Kurakawa'nın eskizinden yola çıkarak, yapıyı ekleriyle birlikte kucaklayan bir giriş önerisi hazırlamıştır. Tamamı cam olan bu öneriyle iki yapıya da erişilebilir, daha rahat mekanlar kazandırılmıştır. Yapıldığı dönem Hollanda'daki en büyük cam yapı olan tasarımın, her bir cam kanadı 12 metre genişliğindedir (Sejrup, 2018). Bu yeni üçüncü ek yapı girişiyle, farklı dönemlerde yapılan iki yapıya da müzenin üzerindeki kamusal alandan giriş olanağı sağlanarak yapılar birleştirilmiştir. Böylece yapı kamusal meydanla birlikte çalışmıştır.

AKM'den beş yıl önce açılan Van Gogh Müzesi, AKM gibi modernizm döneminde, o dönemin etkileriyle tasarlanmış önemli modern miras yapılarından. Her iki yapı, dönemin önemli tasarımcıları tarafından yapılmıştır. Fakat zamanın getirdiği fiziksel ve işlevsel sorunlar karşısında; Van Gogh Müzesi çok kısa süre kapalı kalarak ve yenileme devam etmesine rağmen bir kısmı açılarak faaliyetine devam etmiştir. Günümüzde çağdaş eklerle desteklenen yapının özgünlüğü korunmuştur.

İngiliz Milletler Topluluğu Enstitüsü (Commonwealth Insitute)

İngiliz Milletler Topluluğu Enstitüsü, Londra'da Kraliyet Festival Salonu'ndan sonra yapılan ilk modernist yapı olarak inşaa edilmiştir. Yapı Robert Matthew ve Johnson-Marshall Ekibi (RMJM) firması tarafından 1960 -62 yıllarında tasarlanmış ve 1962 yılında açılmıştır. Yapı eğitimle birlikte, sanat galerisi gibi birimlerle kültürel etkinliklere de hizmet etmiştir. Geniş açıklıklı beton kabukla örtülen yapının iç mekânı esnek bir tasarıma olanak verecek şekilde tasarlanmıştır. Farklı kotlardaki sergi alanları arasında geçişler sağlanmıştır. Yapının bakır kaplı hiperbolik paraboloid çatısı en dikkat çekici tasarım özgedir. Fakat yapıldığı dönemden itibaren, çatıda su yalıtımı ile ilgili sorunlar olmuştur (Uz, 2017).

İkinci derece tescilli olan yapının, 2002 yılında eğitim faaliyetinin sürdürülebilir olmadığı kararı verilmiştir ve yapı 2004 yılında kapatılmıştır. Yapının yenilenmesi için tasarım müzesi işlevi ile yapı için yarışma açılmıştır. Yapının yenilenmesi için açılan yarışmayı sade tasarım yaklaşımı ile John Pawson kazanmıştır. Bu yenileme çalışması için Pawson, Rem Koolhaas mimarlık ofisi OMA, Allies and Morrison ve Arup ofisleriyle birlikte çalışmıştır. Yeni tasarım kutu içerisinde kutu yaklaşımıyla tasarlanmıştır. Beş yıl süren yenileme çalışmaları, fiziksel ve işlevsel sorunları çözmeyi içermektedir (Wilson, 2016).

Yapı çevresindeki kamusal alan ile yeniden ele alınmıştır ve Londra Tasarım Müzesi olarak 2016 yılında tekrar açılmıştır. Yenileme esnasında, müzenin ihtiyaçların karşılamak amacıyla yapıda temel değişiklikler yapılmış ve iç mekân yeniden kurgulanmıştır. Yapının alt yapısı ve cephesi çağdaş teknikler kullanılarak yenilenmiştir. Yapı kalıcı-geçici sergiler, galeriler, müze dükkânı, kafe, iki yüz kişilik oditoryum, seminer salonları, halka açık fuayeler, kütüphane, eğitim atölyeleri, toplantı odası,

ofisler, film stüdyosu, restoran işlevlerini içermektedir. Mimar, çatının güçlendirilmesi sağlamıştır fakat yapıya iç mekân ve çevre tasarımı bakımından, özgünlüğün bozulması konusunda eleştiriler getirilmiştir. Mekân içinde kullanıcının kaybolduğuna, mekanların tanımsız olduğuna dair eleştiriler olmuştur. Oditoryum kendi içerisinde çözülmüştür fakat dışardan algılanan özgün geniş çatı içerde algılanmamaktadır. İlk tasarıma tezat olan bu uygulama, özgün yapının okunmasını engellemektedir. Parabolik çatılı yapının heykelsiliğini vurgulayan peyzaj tasarımı da bu yenileme esnasında değiştirilmiş ve vurgu kaybedilmiştir. Peyzaj tasarımındaki diğer tasarım kriterleri de yenileme esnasında değerini yitirmiştir. Yapı ekleri ile birlikte dışarıdan özgününe saygılı gibi görünse de, yapının iç mekanının özgünlüğü bu yenileme sonrası okunmamaktadır (Uz, 2017).

AKM'den daha önce açılan İngiliz Milletler Topluluğu Enstitüsü, AKM gibi modernizm döneminin etkileriyle tasarlanmış önemli modern miras yapılarından. Her iki yapı, dönemin önemli tasarımcıları tarafından yapılmıştır. Fakat zamanın getirdiği fiziksel ve işlevsel sorunlar karşısında yenilenmesine karar verilmiştir. Bu yenileme tasarımı için yarışma açılması önemli bir yaklaşımdır. Fakat yenileme sonrası tescilli yapının özgünlüğünün, özellikle iç mekân ve çevre tasarımı konusunda tamamen korunamadığı konusunda eleştiriler vardır.

6.2. Değerlendirme

Bu kapsamda ele alınan örnekler; tarihsel oluşum ve gelişim süreç özetleri, özgün yapı mimari özellikleri, müdahale nedeni ve sorunları, son müdahale uygulaması, güncel durumu ve güncel değerler olarak altı ana kriter ve bunların alt kriterleri ile bir tabloda değerlendirilmiştir (Şekil 6).

Atatürk Kültür Merkezi yıkılmadan öncesine kadar, simge değeri, tarihi ve eskilik değerleri, teknik değer, estetik değer, mekânın/alanın ruhu değerleri, anı değeri, toplumsal hafıza değeri, kentsel hafıza değeri ve özgünlük değerine sahiptir (bkz. Bölüm 4).

Fakat yapı yıkılıp, yeni bir yapı olarak yeniden tasarlandığı için günümüzde bu değerlerini yitirmiştir. AKM aynı konumda, aynı isim, benzer işlev ve eskisinden referansla yeni bir yapı olarak yapıldığı için kısmi olarak toplumsal hafıza değeri taşımaktadır. Bundan dolayı, tabloda güncel değerler kategorisinde sadece özgünlük ve toplumsal hafıza değerleri ele alınarak karşılaştırılmış ve beş üzerinden puanlanmıştır. Bu değerlendirme neticesince ele alınan altı örneğin, yenileme sonrası özgünlük değerini koruduğu fakat AKM'nin yıkılıp, yeniden yapıldığı için özgünlüğünü korumadığı ortaya çıkmaktadır. Ele alınan altı örnek ve AKM toplumsal hafıza değerine sahiptir. Fakat yeni AKM'nin diğer yapılara kıyasla daha düşük bir oranda bu değere sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenilen örnekler için onarım ve yenileme kararları verilmiştir. Bu karar doğrultusunda yapılar özgüne saygılı bir yenileme yaklaşımı ile ele alınmıştır. Atatürk Kültür Merkezi ise yıkılarak yeni bir yapı olarak yeniden tasarlanmıştır. İncelenilen örnekler, gerekli durumlarda yapıya saygılı çağdaş ek veya geçici eklerle özgün yapılar desteklenmiştir. Bu örnekler içerisinde; Ulusal Kraliyet Tiyatrosu (The Royal National Theatre); kapatılmadan yenilenmiştir. Van Gogh Müzesi çok kısa bir süre kapalı kalmış fakat yenileme devam ederken kısmi olarak açılıp faaliyetini devam ettirmiştir. Yenileme yaparken yapıların yaşamını devam ettirmesi ve tamamının kapatılmadan etap etap yenilenmesi yaklaşımında, korumada yenilemenin önemli konulardandır. İngiliz Milletler Topluluğu Enstitüsü gibi yapıların yenilenmesi için yarışma açılması uygulaması, sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesi için önemli bir yaklaşımdır.

MODERNİZM DÖNEMİ YAPILAN VE YENİLENEN KÜLTÜR MERKEZLERİ KARŞILAŞTIRMA TABLOSU		Atatürk Kültür Merkezi (İstanbul_AKM)	Yeni Ulusal Galeri (Neue Nationalgalerie)	Pompidou Kültür Merkezi	Kraliyet Festival Salonu (Royal Festival Hall)	Ulusal Kraliyet Tiyatrosu (The Royal National Theatre)	Van Gogh Müzesi	İngiliz Milletler Topluluğu Enstitüsü (Commonwealth Institute)
TARİHSEL OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ ÖZETİ	Yapım Süreci	1946-1969	1963-1968	1971-1977	1948-1951	1967-1976	1963-1973	1960-1962
	Açılış Tarihi	1_ 1969 2_ 1977	1968	1977	1_ 1951 2_ 1964 (genişletildi ve ilk tasarımdan uzaklaştı)	1976 * 1988 ek yapı * 2007 ek yapı ve yenileme * 2013-2016 geçici ek yapı	1973	1962
	Kapanış Tarihi	2008	2015	1997	2005	*Kapatılmadan Yenileme	* - *2012	2004
	Müdahale Tarihi	2018	2015	1997	2005-2007	2007	* 1998 (yenileme ve ek) * 2014-2015 (yenileme ve ek)	2011
	Müdahale Sonrası Açılış Tarihi	2021 (eskininin yorumuyla yeniden yapım)	2021	2000	2007	-	* 1999 * 2013 (yenileme bitmedi, kısmi olarak)	2016
	İlk İşlevi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi (modern sanat eserleri müzesi)	Kültür Merkezi (modern sanat eserleri müzesi)	Kültür Merkezi (modern sanat eserleri müzesi)	Kültür Merkezi (modern sanat eserleri müzesi)	Kültür Merkezi (Van Gogh eserleri müzesi)	Kültür Merkezi (eğitim ve kültür)
	Güncel İşlevi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi	Kültür Merkezi (Londra Tasarım Müzesi)
GEÇMİŞ: ÖZGÜN YAPI MİMARİ ÖZELLİKLERİ	Alan	İstanbul	Berlin	Paris	Londra	Londra	Amsterdam	Londra
	Yarışma İle	-	-	EVET	-	-	-	-
	İlk Tasarımcısı	Hayati Tabanlıoğlu	Mies van der Rohe	Renzo Piano ve Richard Rogers	Robert Matthew ve Leslie Martin	Denys Lasdun ve Peter Softley	* Gerrit Rietveld * Joan van Dillen * Jan van Tric	Robert Matthew ve Johnson-Marshall Ekibi (RMJM)
	Yapım Sistemi	Betonarme	Betonarme kabuk, çelik strüktür	Çelik	Betonarme	Betonarme	* Betonarme .+ * Çelik Strüktür ve Cam	Betonarme Kabuk
	Kamusal Meydan	VAR (Taksim Meydanı)	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
	Tescil Durumu/Tarihi	* 2018 öncesi: VAR/1999 * Güncel: YOK	VAR/2000		VAR	VAR/1994		VAR
	Kültür Varlığı Statüsü Tarihi	Birinci Grup Kültür Varlığı (Modern Miras) 2007	Özel Öneme Sahip Kültür Varlığı / 2000 (Modern Miras)	(Modern Miras)	Birinci Grup Kültür Varlığı (Modern Miras)	İkinci Derece Korunması Gerekli Yapı (Modern Miras)	(Modern Miras)	İkinci Derece Tescilli
	Üslubu	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)	Modernizm Dönemi (Modernist)
MÜDAHALE NEDENİ / SORUNLARI	Fiziksel Sorunlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
	İşlevsel Sorunlar	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
SON MÜDAHALE UYGULAMASI	Müdahale Biçimi	YIKIM VE YENİDEN YAPIM (Eskisinin yeniden yorumuyla farklı tasarım)	YENİLEME (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)	YENİLEME (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)	YENİLEME (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)	YENİLEME (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)	YENİLEME (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)	YENİLEME (yarışma ile) (özgün yapıya saygılı, okunabilir müdahale)
	Fiziksel Müdahale	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
	İşlevsel Müdahale	VAR (Eski Kültür Merkezi işlevi ikinci)	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
	Açılış Tarihi	2021	2021	2000	2007	*Kapatılmadan Yenileme	2013 (tamamı kapatılmadan ek yapıyla açılmıştır.)	2016
	Tasarımcı	Murat Tabanlıoğlu ve Ekibi	David Chipperfield tasarım ekibi	Peter Rice	Diane Haigh ve Ekibi	-	* 1999: Kisho Kurakawa * 2015: Hans van Heeswijk ve ekibi	Pawson, Rem Koolhaas mimarlık ofisi OMA, Allies and Morrison ve Arup mimarlık ofisleri
	Ekleri	(*Eskisine göre farklı birimler ilave edilerek yorumlanmış yeni bir tasarımdır.)	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
GÜNCEL DURUMU	Kullanım	AÇIK	AÇIK	KAPALI (2023- ...)	AÇIK	AÇIK	AÇIK	AÇIK
	Sorunları	VAR (İşlevsel)	YOK	VAR (İşlevsel ve fiziksel)	YOK	YOK	YOK	KISMI
GÜNCEL DEĞERLER	Özgünlük	YOK 5/0	VAR 5/5	VAR 5/5	VAR 5/4	VAR 5/4	VAR 5/5	VAR 5/3
	Toplumsal Hafıza	VAR 5/2	VAR 5/5	VAR 5/5	VAR 5/5	VAR 5/5	VAR 5/5	VAR 5/4

Şekil 6: Modernizm Dönemi Yapılan ve Yenilenen Kültür Merkezleri Karşılaştırma Tablosu (F. ÖNCEL, 2023)

SONUÇ:

Zamanla ihtiyaçlar ve dönemsel siyasi hareketler doğrultusunda değişen Taksim meydanının önemli kırılma noktalarından biri 20. yüzyılda yaşanmıştır. Bu kırılmaların önemli temsil yapılarından Atatürk Kültür Merkezi, modernist hareketin etkileriyle yapılan Cumhuriyet Döneminin simge yapısı olarak kent belleğinde önemli bir yere sahiptir. AKM Türkiye'deki önemli değişimlere tanık olmuştur ve bunların bir nesnesi haline gelmiştir. Bu nedenle AKM bulunduğu konum, sahip olduğu koruma değerleri ve temsil ettiği değerler bakımından Türkiye'nin hafızası için önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışma kapsamında eski AKM'nin yıkılıp, yerine yeni AKM'nin yapılması durumu mimarlıkta koruma ve temsiliyet bağlamında ele alınmıştır. Kavramsal sorgulamaların fiziksel karşılıkları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bir ulus inşa etmek, yıkmak ve yeniden yapmak gibi amaçlar için mimarinin güçlü bir temsil nesnesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlk olarak İstanbul'da açılan Atatürk Kültür Merkezi bir ulus inşasını destekleyen erken Cumhuriyet Döneminin önemli temsil yapılarından biridir. Bu dönemde farklı şehirlerde, yine AKM adıyla kültür merkezleri açılmıştır. Bu isim ile dönemin ideolojisinin ve temsiliyetinin güçlendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Kavramsal sorgulamalar neticesinde; Atatürk Kültür Merkezi'nin yapılışından, yıkılışına ve yeniden yapılışına tüm süreçlerde bir temsil nesnesi olarak yeniden üretildiği ve üretilmeye devam edeceği anlaşılmaktadır. "Her bir yeni temsiliyetle, temsil nesnesi olan mekanlar yeniden üretilmiştir" savı ile yıkılıp yeniden yapılan yeni AKM, yeni Türkiye'nin bir temsili olarak karşımıza çıktığı düşünülmektedir. AKM'nin tarih boyunca bulunduğu konumunda etkisiyle çeşitli gösterilerin, etkinliklerin ve protestoların bir aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. 2013 yılı Taksim Gezi Parkı olaylarından itibaren yaşanan sürecin, yıkım ve yeniden yapım kararının, dönemin bir ideolojik hareketi olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan incelemeler neticesinde toplumsal, sosyolojik ve siyasi değişimlerin Taksim meydanındaki etkilerinin AKM'nin yıkım sürecini etkilediği gözlemlenmiştir. Günümüzde de Taksim Meydanı için alınan kararların, yeni AKM'yi etkilediği anlaşılmaktadır. Eski AKM 2008 yılında son etkinliği yapılarak kapatılmış ve 2018 yılında yıkılmıştır. Yıkım kararının AKM'nin temsil ettiği simgesel ve ideolojik değerler, konumu ve ekonomik boyutu gibi nedenlerle de verilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında AKM'nin oluşum, gelişim, kapatılma, yıkım ve yeni AKM'nin yapım sürecine dair araştırmalar yapılmış ve farklı görüşler ve örnekler incelenmiştir. AKM kullanıldığı süre içerisinde nitelikli bir onarım görmemiştir. Yapının zamanla fiziksel, işlevsel, teknik olarak yetersizlikleri ve sorunları ortaya çıkmıştır. AKM'nin yıkılmadan, onarılması gerektiğini ve bu yıkımın bilinçli olarak yapıldığına dair görüşler ortaya çıkmıştır. Tüm bu değerlendirmeler neticesinde, bakımsızlık ve ihmal nedeniyle AKM'nin bozulma sürecinin hızlandığı anlaşılmaktadır.

AKM yıkılıp aynı yerine, aynı isim, benzer işlev ve eskisinden referans alınarak, farklı bir yorumla yeni bir yapı olarak yapılmıştır. Bu durum tescili kaldırılarak yıkılan eski AKM'nin korumadaki yerine dair sorgulamalara neden olmuştur. Tescilli bir yapı olan AKM için ilk olarak onarım kararı verilmiştir. Fakat durum ve şartlar değişmiştir ve son alınan kararlar AKM yıkılarak tekrar aslına uygun olmayan bir şekilde yeni bir yapı olarak yapılmıştır. Atatürk Kültür Merkezi için yapılan bu uygulama, koruma kapsamında temel bilimsel yaklaşımlara uygun değildir. 1964 Venedik Tüzüğüne göre, AKM'nin özgünlüğü bozulmadan onarılarak yenilenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İncelenilen çalışma kapsamında, eski AKM'nin konumu, yapıldığı dönemi, tasarımcısı, işlevi gibi birçok nedenden dolayı somut ve somut olmayan koruma değerleri olduğu tespit edilmiştir. Eski AKM sahip olduğu koruma değerlerinden dolayı 2007 yılında birinci derece kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Yıkımına kadar (2018) bu değerlerini koruduğu için özgünlük değerine sahiptir. Fakat günümüzde yıkılıp yeniden yapılan AKM tüm bu değerlerini kaybetmiştir. Aynı alanda, aynı isimle, benzer işlevle

ve eskisinden esinlenilerek farklı bir yorumla yeniden yapıldığı için kısmi olarak toplumsal hafıza değerine sahip olduğu söylenebilir.

Yeni AKM, ana opera mekanının yer aldığı yapı ve bunu destekleyen ikincil mekanlarla iki bölüm olarak yeniden tasarlanmıştır. Yeni AKM'nin ana opera yapısı, eski AKM'nin yükseklik sınırı korunarak, kütle ölçeği, oranları ve cephe tasarımına dair eskisine sembolik referanslar verilerek, yeni bir proje olarak ele alınmıştır. Bu sembolik referansları, cephe elemanı, merdiveni ve korkuluk gibi detayları yeni AKM'ye aktarılmaya çalışılarak kentsel hafızanın tamamen kaybedilmemesi amaçlanmıştır. Yeni AKM, eski AKM gibi Taksim meydanına sınır oluşturacak şekilde, Taksim Gezi Parkına ve İstanbul Teknik Üniversitesi'ne doğru eklenen yeni birimleri tasarlanmıştır. Kültür Sokağı olarak isimlendirilen bu yeni eklemeleri ile alana yeni bir kültür rotası katması amaçlanmıştır. Fakat kültür rotasındaki mekanların belirli kullanıcı kitlesine hitap etmesi, kısıtlı-sınırlı işletim sistemi gibi durumlar, kamusal alanın sürekli yaşamasını engellemektedir. Taksim Meydanı ve AKM'de kontrollü ve sınırlı giriş çıkışlar nedeniyle, kamusal alanın ve kültür merkezinin sürekli yaşamasını engellemektedir. Bu durum kültür merkezi işlevine tezatlık teşkil etmektedir.

Bu çalışma kapsamında Atatürk Kültür Merkezi ile benzer dönemde, benzer üslupla yapılan ve sorunları nedeniyle kapanıp yenilenen örnekler ele alınarak karşılaştırılmış ve değerlendirilmiştir. Zamanla bozulmuş ve çağın istek ve ihtiyaçlarını karşılamayan korunması gerekli benzer örnekler için onarım ve özgüne saygılı bir yenileme yaklaşımı tercih edildiği gözlemlenmiştir. Ele alınan örnekler incelendiğinde, yapının tamamını kapatmadan, etap etap yenilemenin mümkün olduğu ortaya çıkmıştır. Gerektiğinde özgün yapıya saygılı çağdaş ekler ile yapıların desteklendiği görülmüştür. Dönemlik ihtiyaçlar karşısında, kaldırılabilir geçici ekler ile özgünü bozmamadan ana yapıya destek olunabileceği belirlenmiştir. Yapı için yapılacak yenileme uygulamasının; çevresiyle, kullanıcıları ile özellikle kamusal meydanı ile ele alınması konularına önem verildiği gözlemlenmiştir. Yenileme uygulamalarının yarışma çağrısı ile duyurulması ve hatta bu yarışma sonuçlarının kamu ile paylaşılması şeklinde uygulamaların, sürecin yönetilmesine olumlu katkıları olduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme neticesince ele alınan örneklerin, yenileme sonrası özgünlük değerini koruduğu fakat AKM'nin yıkılıp, yeniden yapıldığı için özgünlüğünü korumadığı ortaya çıkmaktadır. Ele alınan örnekler ve AKM toplumsal hafıza değerine sahiptir. Fakat yeni AKM'nin diğer yapılara kıyasla daha düşük bir oranda bu değere sahip olduğu gözlemlenmektedir.

AKM'nin Cumhuriyetin yüzüncü yılındaki temsiliyeti ve yüz sonraki temsiliyetine dair yapılan araştırmalar, yapının gelecekteki yeri için önemlidir. Yıkılan eski AKM'nin mevcut olan yazılı ve çizili verilerinin korunarak, gelecek nesillere aktarılması mümkündür. Gelecekte yeni AKM'nin değerlerinin olup olmayacağı konusunun ancak zamanla ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Fakat yeni AKM'nin ismi, konumu, işlevi, esinlenen temel mimari öğeleri gibi unsurları vasıtasıyla, eski AKM'nin toplumsal bellekten silinmemesi ve hafızasının korunması mümkündür. Yeni AKM'nin sürdürülebilir bir şekilde yaşatılması sağlanarak, eski AKM'ye dair verilerin de gelecek nesillere aktarılmasının mümkün olacağı düşünülmektedir. Bu veriler ışığında eski ve yeni AKM'ye dair söylemler üretmenin gelecek için önemli olduğu düşünülmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Teşekkürümüz yoktur.

KAYNAKÇA:

Ahunbay, Z. (2004) Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul, YEM Yayınları.

Ahunbay, Z. (2017), Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon) İçin Koşullar, Mimarist, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, sayı.60, sf.32-37, Kasım 2017, İstanbul.

K.T.V.K.K., Atatürk Kültür Merkezi, T.C. Kültür Bakanlığı İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 06.12.1998 tarih, 607 No.'lu toplantısında, 06.01.1999 tarih, 10521 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Aşkın, S., (2018), "Kullanıcıya Ait Mekânlar-South Bank'te Kapalı Alanların Kamusalılığı", Manifold, 2018.

Aydın, S., (2021), "20. yüzyılın mimari ikonlarından biri: Centre Pompidou", Arkitekt, 09 Ocak 2021.

Barthes, R., (1991), Mythologies, The Noonday Yayınları, (dil.ingilizce), New York, s.147, 1991.

Batuman, B., (2014), "Gezi'nin Söz Hali: Mekân, Temsil, Dil", Dosya 33, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, ISSN 1309-0704, sf.46-51, sayı.1, 2014, Ankara.

BBC World Service, (2015), Fotoğraflarla: Dünden Bugüne AKM, haz. Selin Girit, (https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150326_akm_tarih).

Berman, M., (2021), Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor, çev. Bülent Peker, Ümit Altuğ, ISBN: 9789754703849, İletişim Yayınları, 2021.

Binan, C., (1999), Mimarlık Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci, Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 1999, İstanbul.

Bozdoğan, S., (2015), Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür, İstanbul: Metis Yayınları, 4. basım, sf.270, 2015, İstanbul.

Bullock, N., (2002), Building the Post-war World: Modern Architecture and Reconstruction in Britain, Routledge Yayınevi, 2002, Londra.

Calder, B., (2016), Raw Concrete: The Beauty of Brutalism. London, Penguin Random House, UK.

Eres, Z. (2017), Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon) İçin Koşullar, Mimarist, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, sayı.60, sf.77, Kasım 2017, İstanbul.

Fotoğraf Galerisi AKM (AKM Fotoğraf Galerisi (<https://akmistanbul.gov.tr/tr/fotograf-galerisi>)).

- Fuller, E. G., (2008), Yeni Türkiye Cumhuriyeti: Yükselen Bölgesel Faktörler, (The New Turkish Republic: Turkey as a Pivotal State in the Muslim World, United States: Institute of Peace Press, 2007), Timaş Yayınları, 2008.
- Fiske, J., (2014), İletişim Çalışmalarına Giriş (Introduction to Communication Studies, 1982), çev. Süleyman İrvan, İletişim, Toplum Bilimleri Yayınları, 2014.
- Girouard, M., (1977), "A Night at the National-A Visitor's Impression of the Architecture", London: The Architectural Yayınları, Londra.
- Hatipoğlu, H., (1994). Kentsel Yapılaşmış Çevrenin Oluşumunda Dış Mekân Yaşantısının Yeri ve İşlevi: İstanbul Taksim Meydanı Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Hasol, D., (2022), "İstanbul AKM'nin Öyküsü", Yapı Dergisi, Sayı 472, İstanbul.
- İnceoğlu, M.; Aytuğ, A., (2009), Kentsel Mekânda Kalite Kavramı, Megaron, c.4, s.3, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 2009, İstanbul.
- İtez, Ö., (2021), "Neue Nationalgalerie Renovasyon Projesi", Arkitera, 30 Nisan 2021.
- Jules, G., (2011), "AD Classics: AD Classics: Vincent Van Gogh Museum / Gerrit Rietveld" ArchDaily.<<https://www.archdaily.com/153568/ad-classics-rijksmuseum-vincent-van-gogh-gerrit-rietveld/>>
- Kershaw, (2004), The Cambridge History of British Theatre, Volume 3, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Londra.
- Lincoln, B., (1992), Discourse and the Construction of Society, Oxford University Press, (ilk basım.1989), sf.25, 1992, New York.
- Martin, L., (1983), Buildings and Ideas: From the Studio of Leslie Martin and his Associates, Cambridge University Press, ISBN 978-0521231077, 1983.
- Mazlum, D. (2014), "Koruma Kuramının Mimari Rekonstrüksiyona Bakışı", Mimarlık, 380, s. 72-77, 2014, İstanbul.
- Mazlum, D, Eres, Z., (2017), "Dosya: Mimari Rekonstrüksiyon: Bir Koruma Modeli mi, Değersiz Bir Taklit mi?", Mimarist, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yayınları, sayı.60, sf.31, Kasım 2017, İstanbul
- McKean, J., (2001), Architecture in Detail: Royal Festival Hall, New York Phaidon Press Ltd., ISBN 978-0-7148-4160-1, 2001.
- Merdim, E., (2021), "Pompidou Tadilat Nedeniyle 4 Sene Kapalı Olacak", Arkitera Haber, 26 Ocak 2021.
- Robinson, J.W., (1990), "Architectural Research: Incorporating Myth and Science", Journal of Architectural Education, 44/1, sf.22, 1990.
- Rossi, A., Şehrin Mimarisi, (2003), Kanat Kitap Yayınevi, çev. Nurdan Gürbilek, İstanbul.
- Salt Galata, (2013), "Moderinin İcraası Atatürk Kültür Merkezi, 1946-1977", Hayati Tabanlıoğlu Arşivi, (<https://saltonline.org/tr/406/modernin-icrasi-ataturk-kultur-merkezi-1946-1977>).

- Sejrup, J., (2018), "Japanese dreams: Kurokawa Kisho's annex to the Van Gogh Museum and its later re-appropriation", *Museum History Journal*, sayı:11, 2018.
- Şoher. Ş., (2007), "Başlangıcından Bugüne AKM Tartışması", *Arkitera*, sf.1-6, 1 Haziran 2007.
- Tabanlıoğlu, H., (1979), *Atatürk Kültür Merkezi*, SF.15, 1979, İstanbul.
- Tabanlıoğlu, M., (2010), "Atatürk Kültür Merkezi: Yirminci Yüzyıl Yapısını Yirmi Birinci Yüzyıla Taşımak", *Mimarlık Dergisi*, sayı 352, Mart-Nisan 2010.
- Tabanlıoğlu, M., (2013), "Atatürk Kültür Merkezi: Yirminci Yüzyıl Yapısını Yirmi Birinci Yüzyıla Taşımak", *Mimarlık Dergisi*, sayı 371, Mayıs-Haziran 2013.
- Tanju, B., (2010), "Çok Değişen, Ama Çok Az Dönüşen Kent: İstanbul", 2010.
- Tanju, B., (2012), "Mimarlık ve Hafıza", *Bilim ve Sanat Vakfı, Denizatı Ofset*, yıl:24, sayı.80, sf.74-80, 8 Aralık 2012, İstanbul.
- Tanyeli, U., (2016), "Bugünün Dünyasında Kutsallaştırmaya Değil, Olağanlaştırmaya İhtiyacımız Var", *Arkitera söyleşi dizisi*, roportör: Yüksel, H.Z., 20 Aralık 2016.
- Tekeli, D., (2022), *Mimarlık Zor Sanat*, Yapı Kredi Yayınları, ISBN:9789750824029, 2022, İstanbul.
- Uz, F., (2017), "Modern'e Dönüşmek / "Modern'i Dönüştürmek: Muz Deposundan "Parktaki Çadır"a Londra Tasarım Müzesi, *Mimarlık Dergisi*, sayı 393, Ocak-Şubat 2017.
- Wilson, T., (2016), "Butler's Wharf", *The Story of the Design Museum*, Phaidon Yayınları, 2016.
- Yağan, D.A., (2018), "İnşa Halinde Bir Mit, Akm İstanbul", *Mit ve Mimarlık*, Editör: E. Özen Eyüce, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 1.2. baskı, Şubat 2018, ISBN: 978-605-67456-5-2, İstanbul, sf. 123-140, 2018.
- Yürekli, İ., (2022), "Mesele Aslına Sadık Kalmayan Kötü Bir Mimari Yenileme Olması", *Bi_Özet* (sektörel gündemin özeti), SF.1-3, 30 Kasım 2022.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

Ataturk Cultural Center, one of the buildings built under the influence of modernism during the Republic period; It is aimed to discuss the past, present and future in the context of representation and preservation in architecture. It is aimed to evaluate the demolition and reconstruction of AKM by comparing it with similar examples in the world. (In this study, Istanbul "Atatürk Cultural Center" was used abbreviated as AKM).

Research Questions:

Can architecture be used as a representation tool? Has Ataturk Cultural Center been an object of representation in all processes? Is it possible for AKM to be called the representation object of every era? What, why, how much should we protect, should we protect? Is the architectural demolish and rebuild a conservation model, a worthless imitation, is it original, does it have historical value? What kind of a relationship do AKM and Taksim Square have? What are the protection values of AKM? What kind of problems are there in the reconstruction practice of AKM? Should AKM be demolished, how should it be handled? Where will AKM, the child of the republic, be at the age of 200? What should be done so that AKM can survive and be passed on to future generations?

Literature Review:

There are literature sources made in different periods for different purposes which are instead of representation in architecture, conservation and reconstruction in architecture, conservation values, the relationship between Taksim square and Ataturk Cultural Center, the formation, development and destruction process of AKM. Dürnev Atılğan Yağan considered and evaluated AKM as a myth in 2018. Şebnem Şoher, in her study in 2007, critically discussed the demolition decision of AKM. Murat Tabanlıoğlu, in his study in 2010, discussed the formation, development and destruction process of AKM in detail. He also stated the design approaches for the new AKM that is planned to be built. In her article in 2022, İpek Yürekli briefly discussed the reconstruction of AKM and its contemporary supplement, the red globe, with a critical language. These studies are generally related to the formation, development and destruction process of AKM.

Within the scope of this article, the place of AKM in conservation as an object of representation is discussed by considering its past, present and future. However, if a dialogue about the past, present and future of AKM can be established and its representation is handled without sacrificing it, it is thought that it will be possible to keep the building alive and transfer it to future generations.

Methodology:

Within the scope of this study, conceptual and physical examinations of the formation and development process of Ataturk Cultural Center were examined in the context of conservation. The concepts of representation and protection have been questioned in the context of AKM. The relationship between public structure and cultural structure is discussed through the relationship between AKM and Taksim Square. The protection values of AKM have been revealed. AKM's yesterday (construction and demolition); the present (evaluation of reconstruction and contemporary additions and issues of reconstruction, originality and design); and the future is discussed by comparing the subject by establishing a link between the past, present and future. Evaluations of all these studies are stated in the conclusion section.

Within the scope of this study, on-site observation and user experience for different purposes, at different times, and the usability of the area were observed and compared. A literature search was conducted. The findings obtained as a result of the literature research were compared with Taksim Square, especially in the context of AKM's past, present and future. The physical equivalents of conceptual inquiries were tried to be revealed.

The subject has been approached with questions and comparisons such as the originality of the new AKM, its relationship with its environment, its connection with the past, its representation status, and how it will reach future generations. The effects of this reconstruction on conservation practice were examined by comparing them between past, present and future.

Results and Conclusions:

Ataturk Cultural Center was completely demolished and redesigned with an unrealistic reconstruction and contemporary additions. In this way, the issue of how and what will be transferred to future generations has been opened to debate.

Within the scope of this study, examples that were built in a similar period with AKM, in a similar style, and that were closed and renewed due to problems were compared and evaluated.

It is a natural process for a building to get old and not comply with the conditions of the age. In this case, instead of demolishing, methods such as continuous maintenance and partial repair should be preferred (Tanyeli, 2016). In order for the AKM to survive and be passed on to future generations, it would have been possible to focus on repair rather than demolition.

As a result of the demolition and reconstruction of AKM, we face the problem of losing its values and originality. The problem is not just a matter of representation, it is a problem of losing its conservation values and originality with the rebuilt made by not being faithful to the original.

AKM, should be handled with a conservation plan within its conservation values of its relations with its environment, its users, its functions and how this building will be operated for its survival, how it will transform for the future and how it will be kept alive.

It is thought that many current problems can be solved if AKM and TAKSİM SQUARE are stopped from being operated in a limited-restricted-controlled manner without considering any ideology. With such an application, it may be possible for AKM to work with a stronger relationship than before with Taksim Square İnönü Street.

The new AKM is a modified copy of the history AND has no historical value. However, we have written and drawn data about his past, and his whole story is known in detail. It may gain value over time in the bicentennial of the Republic. It is thought that this new AKM can only be preserved and transferred to future generations when it ceases to represent it as sacred with the ghost of the old one.